ANUL II. No. 11. NOEMBRIE 1933.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director PAN. HALIPPA

Peisaj basarabean (1913)

de P. A. Șillingovschi

SUMARUL:

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Alexandru cel Bun No. 85.

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentința Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înființează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN. HALIPPA

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

COLABORATORII REVISTEI:

Alexandrescu C., — Ceslav Ambrajevici, — Antohi Panait, — Balan St., — Bogos D., — Boldur Alexandru, profesor universitar, — Bulat Toma, profesor universitar, — Bulat Ştefan, — Bărlădeanu A., — Cazacu Aurel, — Cernăianu Const. D-r., — Ciobanu Ştefan, membru al Acad. Române, — Al. David, — Constantinescu-Iaşi Petre profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitraşcu Ion — Friptu Iulian, — Gala Galaction, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const. — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea V., — Miron C. Holban, — Haneş V., — Iacobescu Th., — Iov D., — Ioncu T. Ispir Mircea, — Luţcan Anton, — Macovei Ioan, — Madan Gh., — Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Marchetti H., — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I., — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ion, — Popovschi N., — Porucic T., — Popescu C., — Raşcu Gh., prof., — Smochină Nichita, — Stoica Cezar, — Spătaru N., — Sargeţiu O., — P. V. Stefănucă, — Ştirbăt L., — Terziman Al., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Popa, — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore, — Zaborovschi I., — Ştirbu T. A.

ANUL II. No. 11 NOEMBRIE 1933.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Crâmpeie din viața Basarabiei sub Ruși.

(1812—1830).

Cercetătorii istorici, specialiști sau diletanți, preocupați de problemele speciale ce studiază, culeg din materialul ce trece pe dinaintea lor numai acele informațiuni și amănunte ce le pot servi în cadrul restrâns al monografiei ce au interprins. In felul acesta, acelaş material poate interesa din diverse puncte de vedere; deja cercetat și dat la lumină, el poate totuși păstra farmecul ineditului pentru un cercetător cu alte preocupări. Și totuși un material studiat odată, cu greu mai poate găsi un nou adunător de crâmpeie. Voi păstra deocamdată pentru mine tot ceiace interesează viața judecătorească a Basarabiei în primele două decenii după răpirea ei de către ruși. Restul materialului, ce-mi va fi trecut prin mână, cu diverse și bogate informațiuni asupra vieței moldoveneşti din jumătatea înstrăinată a Moldovei, va fi dat la iveală aci, spicuit la întâmplare, fără legătură şi metodă, simple fapte diverse dintr'un trecut îndepărtat și drag. Fără a urmări degajarea vreunei idei preconcepute, simplu reporter despre o lume dispărută, mă voi da la o parte pe mine, al timpurilor de astăzi, spre a lăsa să se audă, numai, cuvintele din bătrâni.

I

Isprăvile polițmeisterului rus al Chişinăului. „Obştia moldovenilor din Chişinău". Moldovenii cer înlăturarea polițmeisterului pentrucă nu ştie moldoveneşte. Un staroste al obştei moldovenilor. Vamă pentru toate bucatele ce intră în târg. Perceperea veniturilor ilegale cesionată prin contract!

In ziua de 28 Februarie 1814 Departamentul I al oblastiei Basarabiei primeşte următoarea jalbă:

S'au priimit fevr. 28 [1814]

Cătră cinstitul departament întâiu,

Oblastea Basarabii

Dela opştiea moldovenilor din Chişinău, jalobă.

După ci s'au dăruit di cătră mai mareli Inpărat lăcuitorilor acistii obleaste pravelele şi obiceiurile pământului cu carele, din vechime ştiindu-le, ne-am diprins şi când să afla în oblaste aceasta gobernator politicesc Ecsălenţiea Sa domnul adivăratul sfetnicul de stat şi cavaleri Sturza pentru ocârmuire poliţiei din Chişinău era orânduiţi doi cinovnici: unul rus şi unul moldovan, de către care şi să şi păză pravelile şi obiceiurile dăruite acestui pământ, iar de când s'au rânduit dumnealui poliţi-mestrul asăsorul di coleghie Criucov, vedem că praveli şi obiceiuri să schimbă şi nu să păzăsc înpotriva dăruinţăi Milostivului Inpărat, pentru care noi în multe rânduri prin jalobi înscris ne-am jăluit cinstitului Departament şi mai pe urmă şi dumisalei sovetnicului Finanţi dela Departamentul al doile Crupenschi. Dar spre îndestulare nici un răspuns nu ni s'au dat şi acum încă mai mare pătimim strâmtori şi asuprire de cătră dumnelui poliţi-mestrul, căci, când vinim cinevaş din noi la poliţii, nu numai că nu ne face îndistulare, dar încă cu mare necinste ne dau afară; numai ovreii să înpărtăşăsc şi întră în poliţii fără opreală, făcând creştinilor spre pizmă bătai de joc. Cu un cuvânt că dumnalui poliţi-mestrul la opştiea creştinească nu face nici o băgare de samă. In vremi cându opştiea noastri s'au înştiinţat că dvorenii moldoveni au orânduit la poliţii deputat pă dumnealui pomeaşcicul Şetanov pentru cercetarea jalobili şi pricinile moldovenilor, n[e]-am bucurat că n[e]-om folosi cu apărarea şi dreapta judecata al dumisali, dar în scurtă vremi am pierdut această nădejdi, căci însuş dumnealui diputatul ne-au spus că dumnealui poliţmaisteru din poronca d. gubernatorului cu totul l-au oprit a mai cerceta pricinile lăcuitorilor orăşani, din care pricină noi am rămas la mari îndoială, cu dureri di inimă, văzind că alţî lăcuitori moldoveni di pă la altă oraşi să folosescu cu dăruitele di Milostivul Inpărat pravile şi obicei, iar noi, având la poliţii judecăţi nu li putem da sfârşit pentrucă dacă mergim la poliţii păntru săvărşirea acelor pricini, ne ceru ca să dăm

jalobi ruseşti, zicându-ne că feri a nu da jalobă nu pot a cerceta pricinile noastre.

Opştiea noastră, neştiind cărui orândueli să urmezi, adica după pravili şi obiceiul pământului sau după orânduelili ruseşti, văzind mari nedreptate, zăticnire şi pagubi ci să urmeazi di acesti pricini, pentru care cu plecăciuni ne rugăm cinstitului departament, ca unui loc mai mare şi ca unui loc ci are în viderea sa pravilile şi obiceiurile pământului, pentru ca să să păzască orânduială bună şi să ne aperăm şi noi di năpăstuiră, prin cine să va găsi cu cale să să scriie dumnealui deputatului Şetanov ca să fie la poliţii şi să ne cercetezi jalobile şi pricinile noastri, iar dum. poliţmeistrul cu totul să nu să amestici, neştiind limba moldovenească şi dipărtându-să di pravilili pământului, pentru care obştiea noastră dum. diputatului a plăti diosebită leafa. Pă lăngă aceasta să ni să de voi să ni alegim dintri noi un starosti cari să să afli pă lângă dum. diputatu la poliţii şi după ce să va lua la toate acestea sama, avem nădejdi că n[e]-om izbăvi di risurile ovreilor cari, cari (sic) fac puneri la cale în poliţii şi ne rugăm să să e la toate aceste sama.

Ilii Botezat pitar

Alecul sin Neculi Grecul	
Hristu Nicolau (greceşte)	
Grigoriu Ursu	
Gavril Terenti postelnicel	
Pavil Măcărăscu v. post.	
Vasile Stoica	Nicola Stoiov
Cristu Slabu (?)	Stoil Penov
Gheorghii Ivanoviciu	Cristu Gluşcov
Ivan Gluşcov	. . . .
Vasile Slav	eu Ion Purcel căpitan
eu Vasili Pruteanu Bricu (?)	Glegoraş Căzacu am iscălit
Toma Chescu tij	Pavel Botnariu tij am iscălit
Manolachi Tăbăcar tij	eu Ion Grati
eu Tudosăi zăt Grati	eu Vasili Grat mazil
Stoica Stepanovici	Stoian Ivanov
Stoian Ralã a eme să starosti	Zano Deodosu (greceşte)
Mihail Hagi Avram	Stoian Hrăpanuf
Curti starosti sin Stoianov	Mincu Bacalu
Iani Gardi	Stefan Conabaş.

Luând în discuţie jalba moldovenilor, sovetnicii departamentului dau hotărirea lor din 2 Martie 1814:

Anul 1814, luna mart 2 zile. Din poronca Inpărăteştii Sale Măriri, acest întâi departament au ascultat jaloba lăcuitorilor din oraşul Chişinău, ce au dat asupra dumnealui poliţmeisterul coleschii asesor Crucov că nu esti următor pravililor şi obiceiurilor acestui pământ, ce înalt s'au întărit, ce le faci cu înpotrivire mari strâmtoriri şi asupriri, că când mergi cineva dintr'înşii la poliţii nu numai că nu li faci îndestulare, dar încă cu mare necinste îi dă afară şi numai jidovii sânt priimiţi, făcând creştinilor spre pizmă batgiocuri şi deputatul dvorianstvii Şătanov, ce este rânduit la poliţii din parte moldovenilor li-au dat răspunsu că nu să poate amesteca la pricinile târgoveţilor şi la asupririle ce pătimesc de către poliţmeisterul Crucov, fiind oprit. Apoi orice giudecăţi să întâmplă a ave la poliţie nu li pot isprăvi şi pătimăsc mari zăticniri şi nedreptăţi, cerând ca să să poroncească numitului deputat a privighè şi pentru dânşii la nedreptăţile lor, după datoriea sa, ca şi pentru ceialantă opştii. Pentru care s'au hotărît, fiindcă această urmare a dumnealui poliţmeisterului Crucov este cu totul neabătătoare spre buna ocârmuire cu care este dator a să purta şi inpotriva Innaltii bunivoinţi, ce este iubitoare de dreptate şi voeşti ca fieşticini să să îndulcească din răvărsatele sale milostiviri, iar nu să să asuprească şi să să necinstiască de către dregătorie, care urmare nici la o pravilă nu să găsăşti că este primită. Drept aceia, să să facă răport către Ecsălenţiea Sa nacealnicul politicesc acestii oblaste şi cavaler Ivan Marcovici Garting pentru necuviincioasăle urmări a dumnealui poliţmeisterului Crucov, alăturându-să şi copie de pe jaloba târgoveţilor ca să să facă punere la cale, spre liniştirea norodului.

Sovetnic Buchin.
Sovetnic Răşcanu.
Sovetnic Başotă.
Sovetnic Ioan Rus.

Nemulţumirile moldovenilor înpotriva poliţmesterului nu se rezumau insă numai la jignirea sentimentelor lor naţionale. In aceiaşi zi, deputatul nobilimei aduce la cunoştinţa departamentului abuzuri grave ale poliţmesterului. Acesta, cu dela sine putere, fixase „vamă“ *pe toate alimentele ce intrau în târg, scumpind viaţa.*

De aceia, se ordonă să se facă cercetări de paharnicul Niculai Catargiu, unul din membrii departamentului.

Anul 1814, luna Mart 2 zile. Din poronca Inpărăteştii Sale Măriri, Ocârmuirea Oblastii Besarabii, Departamentul întâi, au ascultat raportul deputatului dvorianstvii Şetanov, ce este la orăşăniasca poliţii a Chişinăului, pentru pricina ce urmiază la acest departament după raportul său pentru strângerea prin voinţa dumnealui poliţmeisterului Cricov, prin chibzuire a trei fraţi jidovi, dela lăcuitorii ce aduc aice în oraş pentru vânzare adică : lemne, fân, făină, orzu şi altele supt numire de vamă, din care pricină urmiază foarte mare scumpătate în târgu. Pentru care au făcut cerere să s[ă] rânduiască un revizor ca să facă cercetare pentru toate aceste, care cerere spre a să discoperi adevărul acestor urmări nepriincioasă şi nefolositoare opştii, ce mai vârtos cu totul stricătoare şi pricinuitoare de neliniştire şi sărăcie norodului, atât acelor din târgu, cum şi acelor ce aduc de pe afară hrana trebuincioasă acestora, s'au găsit cu cuviinţă să să facă cercetare aceasta ca să nu mai rămâi în urmă cuvânt de înpotrivire pricinuitoriului acestor urmări, peste Innalta bunăvoinţă şi pravile, adică dumnealui poliţmeisterului Crucov şi s'au hotărît să să rânduiască revizor pe sovetnicul departamentului dumnealui paharnicul Neculai Catargiu, dându-să agiutor dumnealui pe ecspeditorul Paninopul a ecspediţii întâi, ca să facă această cercetare, căruia sovetnic să să facă şi ucazul departamentului ca negreşit şi foarte în grabă să între în cercetare şi ceiace va dovedi adevărul să răportuiască departamentului pre largul.

Sovetnic Buchin
Sovetnic Răşcanu — Sovetnic Başotă
Sovetnic Ioan Rusu
Sovetnic Neculai Catargiu

Neliniştit de atitudinea pe care o ia Departamentul împotriva lui, Crucov se pune sub protecţia generalului Garting, guvernatorul. După insistenţele sale, acesta se adresează departamentului întâi :

„Numai din auziri îmi esti mie ştiut că la Departament întâi, după raport diputatului Şătanov să cercetiază pricina ci au arătat-o asupra poliţmeisterului Crucov, dar ci cuprindire are acea pricină. mie cu totul nu esti ştiut.

„Macar că eu dela Departament nu-i eu dreptate să aibă privighere şi asupra poliţiilor, dar cu toati acele, fiindcă sânt şi eu aici mai mare nacealnic, deci trebue să ştiu pentru toate lucrările, mai vârtos când poliţmeister, fără ştirea mea să dă sub giudicată. De aceia scriu Departamentului întâi, să-mi facă ştiut, cum mai în grabă, ci cuprindire are arătările lui Şatanov asupra lui poliţmeister de aice şi deosăbit de aceia ci jalobi mai sânt date asupra lui, pentru ce şi dela cine, iar pân'atunci, pân' nu voi scrie eu Departamentului, după cercetarea raportului ce mi să va triimite dela Departament, cercetarea aceştii pricini si să curmeze“ [1])

Inginer gheneral maior Garting 1814, mart 6.

Răspunsul Departamentului este foarte curajos şi în fond şi în formă. După ce acuză pe poliţmeister sovetnicii afirmă:

..... „pentru care noi ca nişte întâi patrioţi aceştii oblaste, având datorie a priveghè întâi ca să să depărtezii pe opritorii darului monarhicesc, care însuş Ecsălenţie Voastră voeşte şi din tot sufletul iubeşti, al 2-le ca unii ce sântem însărcinaţi pentru patriea noastră şi sufleteşte şi fireşte a ne jărtfi minţile ca să nu să amărască dulceaţa de care s'au învrednicit de au gustat, cu o mai mică amărăciune, să arătăm Ecsălenţii Voastre ca unui nacealnic aceştii oblastii şi patriot, căci nimeni nu este acel carele să nu-ş iubască patriea sa, nimeni nu este acel carele sa nu fii supus poroncilor stăpânului său şi pentru ca să nu fim vreodată supuşi învinovăţirii pentru nepaza darului înnalt şi pentru neprivighere patrii, buna linişti şi buna cumpănire a norodului şi pentru că n'am făcut după datorie cunoscut aceste cui să cuvini, nu lipsim a răportui Ecsălenţii Voastre: Ecselenţiea Voastră, care este acela ce nu voeşte folosul patrii, folosul norodului, opştii, care este acela care nu iubeşte în dregătoriea sa glasul cel dulce şi fericit, după cum zice: „slugă bună şi credincioasă, preste puţini ai fost, preste multe vei fi, întră întru bucuriea Domnului tău“? Cu adevărat, nimeni altul decât numai dumnealui poliţmeisterul Crucov. Apoi dar dacă dumnealui aceia nu voeşti şi pe aceasta nu socoteşti, viderat că au căutat chipurile cele mai sâlnice spre stricarea norodului, spre aducerea în ticăloşie şi sărăcii pe obştie, spre ocară şi defăimare patrii şi patrioţilor, spre închidere luminii înnaltului dar întru un întunerec şi spre înplinire

[1]) In dosar se află numai o traducere moldovenească a documentului.

voinţii sale, iar nu acei înnalte, care această urmare a dumnealui, temându-ne ca să nu aducă atât pe Ecsălenţiea Voastră cum şi pe noi în răspundere, după pravile, rugăm ca să să pui la cale, ca să fim cu toţii în fericirea pe care înnalta voinţă o ceri şi o voeşti, căci noi şi de vom voi să tăcem pentru aceste urmări a dumnealui poliţmeister Crucov, însă lumina întru întunerec nu să poati ascunde, căci mai tare luminiază, măcar că datoriea patrioticească ne sâleşte a nu tăcea, dar nici Ecsălenţiea Voastră, ca un nacealnic, credim că nu vei suferi, fiind iubitor de dreptate şi de buna starea norodului şi folosinţa lui".

Iată acum ce constată paharnicul Niculai Catargiu:

„Alesievici Petrovici au mărturisit: el au cumpărat un sac de făină şi jidovul Gutman au mersu şi i-au cerut un pitac să-i de vamă şi nevrând să-i dé, i-au luat zălog un topor cu traista şi l-au suduit şi mergând la poliţie să să jăluiască, deputat l-au pus pe jidov la caraulă şi peste doao săptămâni l-au pus pe dânsul la caraul poliţmeistru zicându-i ce trebuinţă are să să cercetezi de iau jidovii vamă.

„Dumitru Nicolau, Ioan staroste de pitari, Agache Vasile bogasier, Foti Mihail, Diamandi, Ion Usturoi, Gheorghe Butnar, Agache Condre, Nicolai Buciuman, Ştefan Cojocar, Toma Cojocar, Simeon Bogonos, Ioan Madan, Lupu Cantaragiu, Trohin Casapu, Sava Calpacciu, Lefter Mumgiu, aceştie toţi au mărturisit că Şmil Balan jidov şi cu Gutman şi Herşcu strânge câte un pitac dela toate carăle şi căruţăle, ce vine în târgu de vânzare pentru găini, pâine, unt şi altele, iar din lemne câte un lemnu, zicând că este poronca lui poliţ-meister ca să iai vamă, câ ei au încheiat contract cu poliţmeister şi plătesc câte 80 lei pe fieşte care lună şi după ce lua pitacul însămna cu cridă pe fieştecare car, ca să să cunoască că au luat vamă, să nu ia şi de al doile."

Se pare că Crucov a fost trimis în judecata „magistratului din târgul Podolului". *In Septembrie 1815, sovetnicul Catargiu răspunde lui Garting că evreii, care luaseră antrepriza vămuirii samavolnice, n'au fost bătuţi cu ocazia cercetărilor nici de el, nici de sovetnicul Buchin, care, între timp, încetase din viaţă.*

Rezultatul final nu-mi este cunoscut. In 1816 întâlnesc însă ca poliţmeister pe un oarecare Hvostov.

2

Administraţia ţinutului Hotin. Conflictul dintre pârcălabul moldovean serdarul Vasile şi pârcălabul rus Samov. Limba rusă sau limba moldovenească? Ocolaşii ruşi nu se plimbă decât în trăsură cu şase cai. Bricenii, capitala ţinutului. Rechiziţii.. Frica de recrutare!.. Arhanghelul Mihail, pârcălab la Hotin!! Colegialitate cu bătae. Plângerea locuitorilor din ţinut împotriva pârcălabului rus. Mai înfricoşetor decât ciuma! Ameninţare cu emigrarea! Solidarizarea boerilor moldoveni cu serdarul Vasile.

In vechea organizare administrativă a Moldovei, ţinuturile (judeţele) erau puse sub conducerea a doi funcţionari superiori. Numirea lor generică era aceia de ispravnici. In unele ţinuturi ei mai luau şi denumirile de staroşti (Putna), de vornici (Botoşani), serdari (Orhei). Acolo unde avuseseră pe vremuri atribuţiuni de comandanţi de cetăţi, ispravnicii mai erau numiţi pârcălabi; acesta era cazul ţinutului Hotin. Odată cu creierea „Oblăduirei" (oblastei) Basarabiei, ruşii au luat dispoziţiuni ca unul dintre cele două căpetenii ale ţinuturilor să fie rus. Selecţiunea acestor funcţionari ruşi pare a nu fi fost dintre cele mai fericite. Intre alţii, pârcălabul de Hotin Somov a produs în ţinutul respectiv mari nemulţumiri, până ce populaţia întreagă s'a plâns împotriva lui. Samavolniciile sale au culminat prin agresiunea sa brutală asupra colegului său moldovan serdarul Vasilache, om mai în vârstă decât el.

La 3 Octomvrie 1814 serdarul Vasile, pârcălabul de Hotin, adresează următorul „plecat raport" „către Departamentul întâi a oblasti Basarabii" *din care se degajază perfect moravurile administrative ale epocei:*

„Până în ceasul acesta au fost răbdarea şi tăcerea me, de n'am făcut arătare după datorie pentru urmările dumnealui noului pârcălab Somov, socotind că poate va lua de cuvânt şi sfaturi şi îş va mai măsura urmările, dar din înpotrivă, urmările dumnealui atâta s'au înnălţat şi s'au întinsu, încât n'au mai rămas loc mai înnainte.

„1. In puterea unui ucaz rusăsc în cari este iscălit numai dumnealui sovetnicu Leibin, prin care numeşte pe dumnealui Somov întâiu pârcălab şi pe mine supus dumisale, s'au arătat venirea dumi-

sale aicea cu o fiinţă foarte înnaltă şi mândră, mai presus decât a acelui adevărat cu desăvârşit nacealnic a oblastii, maltratarisând ştiatul pârcălăbii cu mari asprime, încât pe toţi i-au intristat, din cari pricină s'au tras din slujbă şi dumnealui sameş Iordachi Dimitriu şi alţi din scriitori moldoveni ce era în canţălerii, precum şi eu privind că pot să catandicsăsc pâr' în sfârşit în osânda care acum am agiunsu la bătrâneţile mele, am fost sălit de am răportuit ocârmuitorului cum că aerul locului de aice nu-m prieşti, aflându-mă mai mult bolnav decât sănătos, rugându-mă să fiu mutat la ţinutul Sorocăi, numai şi numai ca să nu viu în stare a mai răportui, pentru înpotrivă, asupra tovarăşului şi să socotiască ciniva că sânt iubitoriu de intrigă sau de tulburări. Ştiut dar este dumneavoastră că în pământul acesta nu s'au urmat a fi un dregător mai mare decât celalant sau supus, decât amândoi tot deopotrivă întocma lucrători, cât unul atât şi altul la îndatoririle dregătorii, cu osăbiri numai iscălindu-să întâi acel mai mare la cinu boerii sale şi apoi celalant; precum şi dacă vreunul din dregători să poartă cu urmări netrebnice, atunce stăpânire rădică toată lucrarea dregătoriască diasupra sa şi o dă asupra celuilant dregător sau îl scoate de istov şi rândueşte pe altul în locul său. Asămine şi când să întâmplă a fi din doi dregători unul mai tânăr ca vrâstă şi atunce întâi rânduit în slujbă dregătoriască, stăpânirea pe acela il dă supt mâna acelui mai vechi şi mai practicos dregătoriu, pentru ca să ia bună deprindere. Dar eu, slavă lui Dumnezeu, sânt la vrâstă de 60 ani şi din copilărie am fost în nenumărate rânduri şi în dregătorii de ţinuturi şi într'alte multe slujbe şi trebuinţi a pământului, în feliuri de vremi şi întâmplări, precum aceasta şi însuşi dumv. o ştiţi şi o puteţi mărturisi. Apoi supt cari cuvânt şi legi a pământului să fiu eu supus unui om tânăr la vrâstă şi acum întâiu rânduit în dregătorii de ţinut, ce nu are nici o ştiinţă de obiceiurile şi rânduelile pământeşti, dar mai vârtos şi după obrezovanie Ex. Sale D. gubernator Sturza. Cum poate să aibă pomenitul mai sus ucaz tăriea sa, iscălit fiind numai de un sovetnic, în vreme când la acel departament mai sânt, cu mila lui Dumnezeu, încă câţiva boeri sovetnici întocma lucrători cu acel iscălit şi mai ales în pricină atingătoare de rânduelile şi obiceiurile pământeşti, asupra cărora sânt atârnate dregătoriile pământului, a se urma în obiceiurile sale?

„2-le. Indată ce au venit dumnealui pârcălabul Somov, au ră-

dicat diasupra me şi a sameşului toată lucrarea în limba pământiască, urmându-să numai în limba rusască, rânduind şi câte un ocolaş, cinovnic rusăsc, pe la ocoale, fără să arăti de ari vreo osăbită poroncă în scris, prin cari să fii înputernicit a face dela sine orice va voi, cu osăbire şi depărtare de obiceiurile pământeşti. Pentru cari eu, ce poronci sânt în ţinut şi ce lucrări să fac, nici o ştiinţă nu am decât numai de unile cari când îi vine cheful le triimite şi la mine să le iscălesc, iar acele mai multe sânt neştiute şi nevăzute de mine. Dar de va zice dumnealui Somov că în rânduirea ocolaşilor rusăşti am fost şi eu iscălit, la aceasta aşa iaste, însă, în unda aceia când au yenit, cu mândrie şi înnălţimea firii şi a iuţimii cei asprimite, ce s'au arătat, văzând şi cuprinderea pomenitului ucaz, am fost sălit a-l lăsa şi a înbla în voinţile sale, ca să nu pătimăsc aceia ce acum am pătimit, de care cu cât m'am păzît, dar după isteţime minţii dumisale tot n'am scăpat.

„3-le. Pomeniţii ocolaşi, pe la ocoale rânduiţi de dumnealui Somov, sânt tot într'o formă cu pârcălăbiea, cu grosuri [1]), cu bătăi asupra norodului şi cu tot feliul de urmări, care nici ace adevărată dregătorie, voind a păzi cinstea sa, nu le poate urma. Apoi, pe lângă aceste toate, luări de cai de olac dela săracii lăcuitori, necontenit, în toati zilile, umblând pe unde le este voia şi înhămând la britcile lor cel mai puţinu câte şasă cai şi cari nu va ave bricica sa, ceri dela lăcuitori să le găsască brişcă, nevoind a să sui şi a mergi în căruţi, de cari pot să să afli la dânşii ca la nişte lăcuitori ţărani proşti. Incât, dintru aceste pricini să urmiază lăcuitorilor mari stângiri şi sărăcie, cu cheltuelile ce fac, cumpărând şlahuri de frînghii şi căruţi după a lor plăceri, osăbit de câţi cai să betegescu şi mor purtându i şi asuprindu-i, fără milostiviri, prin toati satile.

„4-le. Nu este îndestulă supărare lăcuitorilor târgoveţi din Briceni, unde să află şăzătoriu tot ştiatul pârcălăbii, cu luare îndestule casă, struncinând odihna norodului, dar pe lângă aceasta şi cele trebuincioasă la cuhne: carne, lumânări şi altile să eu fără nici o plată, lucru cu totul piste dreptate şi obiceiul pământului, în vremi când, din milostivire Inpărăteştii Sale Măriri, ni să plăteşti noao dregătorilor, din caznă, îndestulă liafă pe toată luna.

„5-le. Pe la toati satile, prin ocolaşii săi cei rusăşti, au dat

[1]) Inchisori.

poroncile sale ca să să dişerti câte o casă, cari a fi mai bună din casăle lăcuitorilor, în care să fie masă, călămări. hârtie de scris şi butuci de cari să pun vinovaţii şi osăbit căruţi şi cai de olac, să stè gata în tot ceasul şi minutul cu surugii şi cu oamini păzitori la casa aceia. Pentru cari sfârşit, nici eu n'am putut înţălegi. Atâta numai am înţăles că norodul să află în mari întristari, cugetând întru sine că această gătiri ce s'au făcut prin toate satile este pentru luare răcruţilor dintre dânşii în trebuinţa oşteniască, să-i pui în butuci şi să-i triimată pela polcuri, precum aceasta s'ar fi urmând şi în celelante părţi a Rosâi. Aşa sună în mintea norodului prost şi această grijă şi frică au întrat într'însul.

„6-le. Mulţimi de chereste s'au tăet şi s'au adus cu ţinutul din pădurile pomeşnicilor, cari au sat şi moşii la ţinutul acesta supt cuvânt pentru facirea închisorii grosului, unde să pun arestanţii cu feliuri de pricini şi dumnealui n'au căutat să să gătiască întâi facerea grosului, fiind acè mai vajnii trebuinţă, ce au lucrat alte îndestule zidiri la casa cari şădi dumnealui, cari pute să să iconomisască şi acele cu mai puţinu lucru, pe cât numai trebuinţa ar fi cerut şi să să fi isprăvit facire grosului ca să nu scape şi să fugă arestanţii, precum aceasta în multe rânduri s'au întâmplat, de au scăpat dela închisoare acei mai vajnii arestanţi, cu mari pricini de răutăţi. Aducându-să necontenit îndestui lucrători salahori di pi la sate, din ceasul ce au venit la ţinut şi pâră acum, pricinuind şi aceasta nu puţină havalè şi sarcină norodului, mai vârtos în vreme trebuinţii câmpului, care nici până acum încă toate sămănăturile dipe câmpu nu s'au rădicat. Nu voeşti a lua nici de cuvânt, nici de sfătuiri şi nici să poate apropie cineva de dumnealui cu cuvântul după grantul şi mândrie acè neasemănată şi nepotrivită cu persoana dumisale, nesocotind pe nime de om, zîcând că în toată oblaste doi Somovi sânt; unul în Chişinău [1]) şi altul la Hotinu şi toată puterea dumilor sale s'au dat, să facă ce vor voi, cari după naturalnica fire şi mândrie, acè cu îndărăpniciri, ce ari dumnealui Somov, însoţită cu turbată iuţimi, nu eu sau altul ce poate să fie acel mai înţelept şi mai iscusit la minte în toată lumea nu va putea să fie înpreună cu dumnealui la o slujbă, ce nici acel mai întâi înger a lui Dumnezeu, Mihail Arhanghelul.

[1]) Sovetnic în obşteasca adunare,

„7-lea Intre alti îndestuli casă ce au dat târgoveţii ştiatului pârcălabii, cu mari struncin şi supărarea odihnii lor, au dat şi o casă cu trii dispărţituri, în cari este aşăzată presudsfie şi canţilerie dregătoriei aceştie, încă din vreme ce era rânduit în locul unui dregătoriu dumlui. Macsîm Marcovici Fedeianovici şi acolo ne adunam de lucram săvârşirea poroncilor şi alte pricini a norodului, ce urmiază între lăcuitori ; iar dumnealui Somov, tovaraş mieu, după înnalta şi nemăsurata sa mândrie (care şi de Dumnezeu şi de oameni este urîtoare), nu s'au mulţămit cu acè casă de presudsfie, ce pentru ca să depărtezi de mine toată lucrare dregătoriască, voind să facă altă presudsfie lângă casa dumisali, la uliţă, piste drum, înpotriva casăi dumisale, au luat doî dugheni supt un acoperemânt nuao, pe cari numai cât le rădicasă ticălos de jidov spre câştigarea hranii vieţii şi a copiilor săi, din cari pe una gătindu-o, au întrat într'însa sameş cel nou, ce s'au rânduit în locul dumnealui sameşului Iordachi Dimitriu, iar în cielantă au pus lucrători din lăcuitori să facă sobă şi altile, ca să mute presudsfie şi canţilerie. Pentru cari au venit jidovul la mini cu plângeri jăluindu-să şi rugându-să ca să i să de măcar una din dugheni spre folosul câştigului său. Am arătat dumisale că destuli casă sânt acele în cari acum este presudsfie şi canţilerie şi să nu mai supărăm pe jidov şi nicidecum nu s'au unit a să priimi. Apoi la 30 Septemvrii viind la mine o mulţime de oameni lucrători, ce era la acè dughiană, unde îi pusăsă să lucrezi ca să o facă presudsfie, au început a plânge cu amar suspin, rugându-să ca să să sloboadă că li-au rămas sămănăturile pe câmpu şi să prăpădescu, de cari, văzând jalea oamenilor, m'au umilit cu dureri din inimă şi mergând acolo am slobozit oamenii să margă la nevoe lor şi pentru ca să contenească vorba acè multă şi supărarea norodului, am pus nişti călăraşi să răsăpască acè sobă ce să începuse a să zidi, zăcând şi jidov că lui sobă în dugheană nu-i trebueşte, ca tot cu acè piatră să s(ă) facă o sobă ce este lipsă la acele casă a presudsfii, fiind adusă tot de ţinut şi să nu să mai facă supărare oamenilor cu aducire altei pietri. Iar dumnealui Somov au venit acolo cu turbată mânie şi aprindiri a iuţimei şi rădicându-mă în braţi, m'au trântit pe o gramadă de pietri, ce era în ace dughiană pentru facire sobii, încât bătrânu şi slab de boală fiind, mi-au struncinat tot trupul şi sănătate, rămâind pre puţinu să-mi dau

duhul, întâmplându-să acolo un căpitanu Trohinu, fiind adunat afară la uliţă şi o mulţimi de norod jidovescu. Şi îndată apucându-mă numit căpitanu, m'au rădicat de gios prăpădit şi mai mort, carile strigând să mai vii ciniva spre agiutorul său, să nu cumva să mă mai lovască ori să mă înpingă iubitul mieu tovarăş, au venit din casa sameşului şi dumnealui căpitanul Ioan Lălescu văzând că mă rădică numit căpitanu di gios di pi grămada acie a pietrilor, rămăind încă piste acele pietri şi blana care o avem asupra trupului mieu, pe cari au luat o dumnealui căpitanu Ioan Lălescu şi mi-au pus-o piste trupu. Şi dacă în ceasul acela nu s'ar fi întâmplat dumnealor pomeniţii, negreşit că m'ar fi omorît de istov. Eu dar, răzămându-mă asupra temeiului nemărginitei milostiviri şi a tot feliul de bunătăţi şi dreptăţi ci să răvarsă necontenit ca nişte râuri curgătoare, cari în faptă şi în scris prin manifesturile Inpărăteştii Sale Măriri să văd pe tot ceasul cătră supuşii săi, cu plângiri şi cu plecăciuni cătră acel departament alergu, ca să să filotimisască, după a omenirii şi a patriotismosului datorie, făcându-mi-să cuviincioasa sactisfaţie şi dreptate, pentru surpare cinstei şi a sănătăţii meli de cătră un om cu totul depărtat de cunoştinţa omenirii şi a obrazilor, pe carile într'alt chip nu-l pot numi decât tiran deşăvârşit, căci această faptă a sa nu creştin pravoslavnic, precum dumnealui să numeşti, dar nici un păgân cu totul nelegiuit nu ar fi îndrăznit, nici inima nu l'ar fi putut lăsa să o facă, văzându-mă întru o stare adâncă a bătrâneţilor şi mai vârtos slab fiind de boală. Şi fiind că această pricină esti mai mult atingătoare de cinste dumv. a sovetnicilor pământeni, căci de s'au întâmplat astăzi la mine, mâine să va întâmpla şi la alţii din boeri şi pomeşnici, aştept milostiva şi vrednica Dum. de laudă rezăluţie, căci de vremi ce cinste me s'au surpat, apoi nici de viaţă trebuinţă nu mai am.

Alăturez şi proşănii cătră Ex. Sa D. ocârmuitorul oblasti, pe cari rog cu plecăciuni să să tălmăcească în limba rusască şi să să de Ex. Sale.

1814, Octomvrie 3 Vasile sardar.

no. 3187.

Trei zile mai târziu „toţi pomeşnicii i posesorii şi alţi neguţători din ţinutul Hotinului" *reclamă şi ei pe pârcălabul Somov, departamentului I.*

Accentelor de revoltă dureroasă şi ironie crudă ale serdarului Vasile, petiţia Hotinenilor adaogă fragmente de violentă dârzenie moldovenească. Şi ei ca şi serdarul Vasile văd în atitudinea lui Samov o batjocorire a „niamului moldovenilor".

Iată şi proşănia lor:

Cătră Dipartamentul 1-tâi şi al doile ocârmuitori
în oblânduîre Basarabiei.

dela toţi pomeşnicii i posesorii şi alţi neguţători
din ţinutul Hotinului.

Proşănie.

După ce întunecosul noor al păgânilor s'au rădicat deasupra acestui creştinescu locu, sălit de puternica însuflare a purtătoarilor de biruinţă arme a Pre Puternicii şi întru tot milostivei cè pravosslavnică a Rosâei înpărăţii, supt a cărie răoroasă umbrire am rămas, precum ce mare parte de lume şi noi lăcuitorii acestui mic loc al Basarabiei, câtă bucurie, câtă au fost mulţămire sufletelor noastre numai sângură Pre Inalta pronie o cunoaşte, adăugându-se la aciasta cu înmiită mulţime, pentrucă diodată cu fericire noastră a acestor puţini lăcuitori a Basarabiei s'au răvărsat şi o nemărginită norocire preste toate noroadile Evropii, izbăvindu-să de tiraniceştile giuguri prin trupescul înger Alexandru cel blagoslovit, pârghe ci au înfăţişat întru aciastă vreme fire ominiască.

Ninorocire noastră însă, numai a lăcuitorilor ţinutului Hotinul, zavistuind mulţămirii sufletelor noastre, au pornit asupră-ne înfricoşate valuri de ispite, cel întâiu au fost îngrozîtoriul foc al boalii ciumii, cari pe lângă celi de moarte înfricoşări ni-au păgubit pe cei mai mulţi nu numai de averi ce şi de însuşi sănătate trupului, pentrucă fieştecare din noi nu am cugetat la nici o cruţare, decât numai la stângerea lui, agiutorind întru aceia cei putincioşi cu alergare i altile, cei mai slabi cu rădicarea mâinilor cătră ce întru tot putincioasă fiinţă până ce am dobândit şi dispre aceia mântuire. In urma cărie nu după multă vremi, ci îndată rânduindu-să pârcălab sau nacialnic acestui ţinut blagorodie Sa tituliarnii sovetnic Samov s'au arătat cătră noi al doile val sau vifor mai cu înfricoşari decât cel dintâiu, căci cu a sa iuţime şi răpegiune au străbătut nu numai inimile celor sâmţitori şi a celor proşti lăcuitori ce şi însuş a prencilor, făcându-i pe toţi de obştie a cugeta numai la mormânturile lor şi ca cum

ar fi nişte vinovaţi, cari mustrându-să de fapte nu pot să-şi arăte vreun chip vesel în feţile lor şi au adunat pe lângă sine şi cinovnici uniţi firii sale deopotrivă şi ocolaşi, cari văzând pe nacealnicul ţinutului bagiocorindu niamul moldovenilor şi nădăjduindu-să în sprijinire sa şi în ce fără contenire laudă cum că doi Somovi sânt în toată Basarabie i altile, nu puţină asupriri şi greutăţi pricinuescu lăcuitorilor şi înpiedecari celor drepte interesuri a pomeşnicilor i a neguţitorilor dela acest ţinut. Intr'un cuvânt, îndrăznim a zice că dintru aciasta astăzi ne aflăm noi lăcuitorii ţinutului Hotinului cei mai dosădiţi şi năcăjîţi oamini şi fiindcă pe bunul şi marile Inpărat pre care milostivul Dumnezău şi noî l-au dăruit, pre cum auzim, întru aciastă vremi au ertat şi pre însuşi vinovaţii Inpărăţii sale, avem încredinţată nădejde că nu vom fi mai mult lăsaţi supt tiranie ce iaste întinsă asupra noastră numai dintr'o aspră voinţă a acestui dregători. Pentru aceia năzuim cătră stăpâniasca milostivire a ocârmuitorilor rugându-ne ca să reversi şi asupra lăcuitorilor acestui ţinut, spre a ne izbăvi de îngreuere ce s'au pus preste grumazii noştri cu rânduire acestui dregători, binivoind cea părintească milostivire a ocârmuitorilor a ne rândui pe altul în locul său, căci rămâind făr' puniri la cale după aciasta, vom fi siliţi a ni lăsa moşiile şi casăle noastre şi a ne muta cu şădere la alt ţinutu de unde cu necontenire vom supara pe nacealnici cu jalobile noastre, fiindcă chip de a mai trăi în cuprinsul acestui ţinut, în vreme cât va fi dregători, nu ni-au rămas, pentrucă pe lăngă toate altile acum am auzit că dumn. pominitul dregători au îndrăznit a bate şi pe tovarăşul său, dregătoriul pământean şi ne temim să nu să întindă şi asupra noastră cu asămine urmare, fiindu plecat cu voinţa spre unile ca acestea.

Bricenii, anul 1814, octvr. 6

Constandin jignicer   Ioan Cazimir   Gheorghii Proca pitar
Iancul Vasiliu   Enachi Capucăhae   Dumitrachi Gheorghiu
Ioan Lelescu căpitan   Neculai Păun   Vasile Păun
Iordachi Mârzacu   Iancu Filodor căpitan
Stavrachi Constantin   Costachi Talpă
Ştefanachi Ramandi
Ioan Costaş   Costandin Lelescu căpitan   Gheorghii Grecu
Vasile Gheorghiu   Vasile Foigroci (?)

Ioan Iordachi Toma Vârgolici Antonachi Paliologu
Gheorghii Dracu
Doftor Metaxa [1]) Iordachi Stihi

Primind plângerea serdarului Vasilache, departamentul I sub semnătura sovetnicilor: Dimitrie Răşcanu, Toader Başotă, Ioan Rusul, Nic. Catargi, Petrache Catargi, Matei Donici şi Filoctache Căplescu se adresează la 13 Noemvrie 1814 către departamentul II-lea ca să-i facă știute „urmările celi necuviincioasi ce faci tovarăşul dumisali, părcălabul Samov, cari sânt cu totul înpotriva tuturor legiuirilor pământeşti şi să poati zice şi a Inaltii Buniivoinţi, ca unul ce au călcat cele Inalte întărite pravile şi obiceiuri a pământului, atât cu rânduelile ci au făcut prin ţinut cât şi cu atingere de cinstea boerească... şi cu ce puteri şi sămiţiie au făcut aceste nu să poate şti, să credi însă că ocârmuire nu i-au dat, ci dila sine s'au volnicit, cari urmări a sali în loc de linişte norodului spre statornicie, i-au adus în stare a să înprăştia şi a fugi prin ţări străini şi supt alti stăpâniri şi stare boerească acestei oblastii încă să spăimântiază şi să fiie îngrijită deapurure pentru cinşte sa. Drept aceia Departamentul, după datoriie au raportat şi Ex. Sali nacealnicul cerându-i că ca un ocârmuitoriu, pe părcălab Somov să-l îndatoriască supt toată răspunderea, scoţându-l ca pe un nevrednic, din încredinţata lui slujbă... şi fiindcă şi acel Departament, al doile, să atingi de pricinile aceste, ca un ocârmuitori ispravnicilor, va binivoi după datoriie a faci punere la cale ca să nu cază ocârmuirea în răspundere pentru neprivigherea liniştii norodului şi cinstea stării boireşti".

Raportul către Guvernator are acelaş cuprins.

Nu știu care va fi fost rezultatul plângerei hotinenilor și al raportului Departamentului I. El nici nu interesează prea mult. Ceiace este însă vrednic de reținut este puternicul sentiment național care se degajează din rândurile de mai sus, conștiința moldovenilor de dreptul lor de a cere să li se respecte pravilele și obiceiurile pământești. Aceasta, la începutul veacului al XIX-lea pe vremea când Moldova nu-și recăpătase încă autonomia politică, ci gemea sfâșiată în trei bucăți sub jugul a trei suzeranități streine.

(Va urma)

Aurel V. Sava

[1]) Iscălitură grecească.

Agricultura în Economia Națională a Bulgariei.

1. **Cunoașterea vecinilor este indispensabilă,** căci realizările acestora constituesc atâtea adaptări din Apusul spre care tindem, dar experimentate (adaptate) la condițiuni naturale (sol, climă) și sociale asemănătoare sau identice ca ale noastre, realizări pe care le putem deci însuși, uneori, chiar aidoma,

Nu ne putem da seama exact de stările de lucruri dintr'o țară, fără o comparațiune, la tot pasul, cu stările corespunzătoare de la noi.

2. **Clima terasei danubiene în nordul Bulgariei** se aseamănă cu a terasei danubiene din sudul Munteniei și Dobrogei, fiind ceva mai aspră.

	România	Bulgaria
Temperatura . . .	9⁰, 4—12⁰, 7 C	10⁰—13⁰ C
Precipitații atmosferice	442 mm.—760 mm.	403 mm.—664 mm.

Sudul Bulgariei e mai cald și mai uscat, Rodosul (sudul Bulgariei) având însă o climă mai favorabilă.

3. **Terenul,** în genere, e mult mai sărac decât al României, iar bogățiile naturale lipsesc cu totul. Munții, cu mici excepții, sunt acoperiți cu iarbă exclusiv pentru oi și capre.

4. **Suprafața și populația Bulgariei** este de circa 3 ori mai mică.

	Bulgaria	România
Suprafața totală (ha.)	10.314.617	20.496.700
Teren arabil . „	37,61⁰/₀ (3.880.000)	61⁰/⁰ (17.680.000)
Populația totală (suflete) . .	5.478.741	17.694.189
Populația rurală	79,3⁰/₀ (4.350.000)	82⁰/₀ (14 000.000)

Terenul arabil reprezintă numai 37,61% faţă de 61% în România,—deci din această privinţă vecinii noştri sunt mai săraci, — iar populaţia rurală e mai redusă ceva (79,3%) decât la noi 82%.

5. **Repartizarea terenului este următoarea:**

	Până la 10 ha.		Peste 10 ha.	
	Proprietăţi	Suprafaţa	Proprietăţi	Suprafaţa
România (1907)	39,35%	41,65%	60,65%	58,35%
Bulgaria (1906)	85,10%	54,80%	14,90%	45,25%

Proprietăţile peste 10 ha. variază între 10—30 ha. Numai 649 proprietăţi aveau în 1913 peste 100 ha., iar din acestea 429 erau în Cadrilater. Inseamnă deci că în restul Bulgariei (după 1913) existau proprietăţi între 100—300 ha. numai în circa 4% din sate, Bulgaria fiind o ţară de mici plugari, pe când în România existau latifundii aproape în fiecare sat, România fiind o ţară de latifundiari.

6. **Ţăranul bulgar** îşi datorează mai ales structurii agrare caracterele sale burgheze capitaliste : setos de câştig, acumulator de avere, dornic de înzestrarea gospodăriei, sobru, lipsit de lux, abstinent (beţie foarte rară), practic, nesentimental, autarchic (se îmbracă el şi casa sa, exclusiv cu lucruri confecţionate de el însuşi sau de meşterii din sat din produse proprii), asemănându-se mai mult cu ţăranul nostru din Ardeal, Banat şi Bucovina—sau cu ţăranul francez din apus etc., decât cu ţăranul nostru din Vechiul Regat şi Basarabia, abia eşit din neiobăgie.

Aceleiaşi structuri agrare se datoresc şi apropierea mai mare dintre sate şi oraşe, în Bulgaria, decât la noi, cum şi lipsa de umilinţă a ţăranului bulgar

7. **Situaţia agrară** e la o mai reală nivelare economică, socială şi politică. Venitul anual de 40.000—60.000 lei egal cu al unui funcţionar, este frecvent la ţăranul bulgar.

Cultura primară este de aproape 85% faţă de 40% din România, iar cea medie şi secundară (liceală) cu mult superioară.

Frecvenţa şcolară era 94,45% din înscrişi şi 8% din populaţia brută în Bulgaria (1925—1926), pe când la noi se ridică numai la 79% respectiv 6,9% în 1926—927. Mai mult încă, pe

când frecvenţa la noi scăzuse la 8,3⁰/₀ (în 1931), dela 79⁰/₀ (în 1926—1927) (după „Curentul" din 20.XII.1931 şi „Adevărul" din 4. IV.1942) se crescuse în Bulgaria dela 462.312 (1925/926 la 594.314 în 1929/930 .

Situaţia şcolii primare se poate deduce şi din tabloul următor (anul 1926—1927).

	Suflete locuitori cari revin la 1 şcoală primară	Elevi la una şcoală primară	Elevi la un învăţător
România	1256 (1.3)	113 (1.38)	48 (1.5)
Bulgaria	953	82	31 (1)

Invăţământul mediu—sub forma progimnaziilor—este mai mult răspândit decât la noi, unde în ultimul timp e inexistent.

	Nr. şcolilor medii	Nr. elevilor înscrişi	Frecvenţa faţă de populaţie
România 1929 (gimnazii, etc.)	135	22.401	0,13⁰/₀
Bulgaria (progimnazii [1]) 3 ani) 1929 .	1363	139.088	2,50⁰/₀

Ceiace-i mai interesant, este că majoritatea absolvenţilor acestui învăţământ se înapoiază la gospodăria proprie fără a constitui armata de postulanţi semi docţi dela noi.

Cultura licéală la fel este, deşi mai uşor, totuşi mai răspândită decât la noi.

	Nr. total al liceelor	Nr. populaţiei ce revine la un liceu	Nr. elevilor la un liceu	Nr. elevilor la 1000 suflete din populaţia totală
România	241	37.420	371	5,1⁰/₀0
Bulgaria	101	54.047	304	5,6⁰/₀0

Organizarea de îndrumare agricolă a Bulgariei se reazemă pe următoarele instituţiuni :

Invăţământul agricol;

Catedrele ambulante (difuzarea cunoştinţilor în masse)

Instituţiunile experimentale ;

[1]) Sub denumirea de gimnaziu bulgarii înţeleg liceul complet

Instituţiunile de produce e a materialului reproducător de elită, animal şi vegetal ;

Legiferarea tehnico-agricolă ;

Creditul agricol ;

Cooperaţia şi

Asigurările agricole ;

Caracterizarea pe scurt a acestor instituţiuni fundamentale în organizarea agricolă a Bulgariei este aceia ce urmează.

9. **Invăţământul agricol.**

Invăţământul agricol superior a luat fiinţă în 1921—datorită ajutorului dat de Fundaţia Rockfeller—adăogându-şi în 1925 o secşie silvică. Astăzi facultatea agronomică din Sofia este unul din cele mai bine organizate institute de acest fel din Europa. Dispune de II secţii (institute de cercetări agricole).

Invăţământul agricol secundar (mediu) ia fiinţă în 1887.

In 1930 existau 4 şcoli medii faţă de 3 cât avem noi în loc de 12 câte ar fi trebuit să avem dacă am fi ţinut proporţia cu Bulgarii. In 1932 Bulgarii au ridicat numărul acestui gen de şcoli la 6, noi am rămas tot la 3. Durată şcolilor e de 5 ani faţă de 4 ani în România. Cultura generală în aceste şcoli e mult mai completă decât la noi, ţintind a da tehnicieni agricoli cu orizont mai larg. Ele se mai disting prin înzestrarea tehnico-ştiinţifică superioară celei a şcolilor similare dela noi (cu excepţia şcoalei dela Chişinău) şi prin tendinţa de a da o cultură „tehnică" faţă de formarea „practică" urmărită de noi (excepţie Chişinău).

Invăţământul practic ia fiinţă în 1898.

In 1930, Bulgarii aveau 2 şcoli practice de băieţi şi 6 de fete, faţă de noi cu 44 de băieţi şi 19 de fete. Bulgarii au renunţat la acest gen de învăţământ pentru că nu corespunde nici unuia din scopurile puse (formarea de tehnicieni sau de plugari în gospodărie proprie), costă prea scump, desrădăcinează ţăranul din mediul său, împingând fatal absolvenţii—cu o pregătire redusă - spre funcţionarism. In schimb Bulgarii dau o deosebită atenţiune învăţământului mediu şi celui complimentar ; fiecare din acestea din urmă corespund în mod efectiv unui scop precis.

Invăţământul agricol complimentar e inaugurat în 1924-25. In 1930 existau 90 şcoli de acestea, iar în 1932 numărul lor se ridica la 120 şcoli, faţă de nici una la noi. Ele funcţionează pe lângă progimnazii. Frecvenţa lor e obligatorie (amenda 100—2000 lei), acolo unde ele există.

Sunt instalate în local propriu sau în localul progimnaziului, pe lângă cari funcţionează întotdeauna.

Durata e de 2 ani; fiecare an de 4—5 luni efective Cursurile încep şi se termină la date diferite după regiune.

Candidaţii sunt absolvenţi de progimnazii, în etate de 18 ani (băieţi) sau 16 ani (fetele),

N'au teren, demonstraţiile executându-se în gospodăria ţăranilor din localitate.

N'au internat nici cantină, afară de rare excepţiuni.

Dispun de obiceiu de 2 secţii, una de băieţi şi una de fete.

Programul analitic mult mai larg, decât la şcolile noastre de gr. I, cari dau în realitate tehnicieni insuficient pregătiţi (600—700 ore teoretice, cât la o şcoală de gr. I de 3 ani dela noi) şi cu toate acestea absolvenţii revin în gospodărie proprie după 9 ani de şcoală.

Numărul forţelor didactice este de 2—4 profesori permanenţi, 4—7 profesori angajaţi vremelnic, faţă de 3—4 profesori permanenţi din şcolile noastre de gr. I de agricultură.

Intr'un cuvânt, deşi destinate a forma pe ţărani-plugari-luminaţi, dau un învăţământ mai intens (serios) decât şcolile noastre inferioare (gr. I) cari produc tehnicieni (funcţionari).

In trei ani (1925—1928) Bulgarii au obţinut 1001 absolvenţi din acest învăţământ, adică 333 absolvenţi, în mediu, anual, pe când cu ajutorul şcolilor inferioare au obţinut în 30 ani numai 1954 absolvenţi, adică 65 absolvenţi, în mediu, anual

Un absolvent de şcoală inferioară i-a costat pe Bulgari 82.000 leva, adică de 3 ori cât i-a costat unul de şcoală complimentară (25.000 leva).

Avantagiile şcolilor complimentare sunt: întreţinerea elevilor costă mult mai puţin decât a şcoalelor de gr. I cu gospodărie proprie şi internat; întreţinerea elevilor este foarte uşoară, puţin costisitoare, etc. pentru părinţi, elevii trăind acasă; nu răpeşte copiii de la munca din gospodăria părinţilor, decât un

timp extrem de redus; intuiţia şi demonstraţia, cari însoţesc învăţământul teoretic, prezintă mult mai mare interes pentru elevi —şi chiar pentru părinţii acestora, uneori şi pentru restul ţăranilor—şi are mult mai mare efect educativ, pentru că acestea constau din însăşi gospodăria ţăranilor din sat, iar nu din o gospodărie adhoc—cum este acea a şcoalelor noastre de gr. I—care are un caracter deobiceiu artificial şi străin cu totul de caracterul gospodăriei ţărăneşti unde trebuie să revină absolventul; intuiţia şi demonstraţia înglobează pentru elevi, la tot pasul şi latura economică, ceea ce-i foarte greu de obţinut cu demonstraţiile şi intuiţiile dintr'o gospodărie de şcoală, unde elevul nu poate avea nici dispoziţia sufletească nici posibilitatea materială şi nici suficienta capacitate de a sesiza latura economică; nu desrădăcinează elevii din mediul lor, cum face internatul şcolilor de gr. I şi care exagerează pretenţiunile de viaţă ale elevilor, ridicându-le cu mult peste ceiace pot ei găsi atunci când revin la gospodărie proprie; dispune şcoala, prin contactul intim şi des al profesorilor cu gospodăria ţăranilor, să-şi acomodeze programul şi metodele de lucru la realităţile şi necesităţile naturale şi economice ale regiunii, spre deosebire de izolarea de sat la care sunt forţate şcolile inferioare (de gr. I). Numărul elevilor, care în şcolile de gr. I este limitat de capacitatea de folosire pedagogică a gospodăriei şcoalei ca instrument intuitiv, dar mai ales de capacitatea internatului, poate fi ridicat în şcolile complimentare până la limita permisă pentru audierea cu folos a lecţiilor teoretice şi a lucrărilor de cabinet; angrenarea profesorilor acestor şcoli în activitatea complexă de îndrumare agricolă întreprinsă de catedrele ambulante, feresc profesorii acestor şcoli de a contracta acele tare fizico-psihice cari caracterizează tipul „belferilor", asemănător tipului „monahal", antisocial şi obtus la tot ce ese din orizontul activităţii şi cutumurilor lor zilnice. Urgenţa însă a rezultatelor obţinute şi economia financiară ce se realizează prin aceste şcoli sunt avantagii cari copleşesc toate celelante, foarte importante, avantagii, ce am văzut că prezintă şcolile complimentare de agricultură.

Şcolile de iarnă, pentru populaţia dela 18 ani în sus, încep în 1914.

In 1929 existau 9, iar în 1932 se ridica numărul lor la 32. La noi, ele încep deabia în 1931.

Durata lor e de 2 ani a câte 5 luni.

Elevii sunt absolvenţi numai a 4 clase primare, fiind externi, afară de mici excepţiuni.

Programa analitică este aceiaşi ca şi a şcolilor complimentare, având aproape aceleaşi avantagii ca şi acestea din urmă.

Totalul şcolilor agricole în Bulgaria era în 1930 de 120, pe când la noi, în loc de 336 cât ar fi trebuit să avem, păstrând proporţia, nu dispunem decât de 73 şcoli de agricultură.

10. **Difuzarea cunoştinţelor agricole direct în massele rurale**, are loc în Bulgaria, în afară de aceia prin şcolile complimentare şi prin şcolile de iarnă, prin intermediul catedrelor ambulante.

Catedrele ambulante au acelaş rol ca şi camerele noastre de agricultură, existând câte o catedră de fiecare judeţ, iar acesta din urmă fiind împărţit în câteva regiuni agricole ambulante.

Catedrele ambulante de agricultură sunt conduse de un director care are sub a sa conducere 5—7 agronomi regionali, 4—5 specialişti, 3—4 tehnicieni agricoli, 5—7 administratori agricoli, plus controlorii asistenţi pentru societăţile de creşterea animalelor.

In 1930 existau în mediu 30 de specialişti de judeţ, la care se mai adaogă şefii de subregiuni (directorii şi profesorii de şcoli de agricultură), cum şi învăţătorii şi preoţii (200—300 în total) utilizaţi în acţiunea de îndrumare agricolă a ţăranului.

La fel trebuiesc adăogaţi specialiştii trimişi excepţional de Centru, cum şi stagiarii agronomi.

Deci în mediu numărul specialiştilor se ridica în 1930 în Bulgaria la 45 specialişti de judeţ, unele judeţe atingând chiar cifra de 50—60 specialişti.

La un judeţ :

30 specialişti permanenţi, în mediu
20 specialişti (profesori, etc.) şcoli agr. 90-sc. complimentari în 1930
12—18 învăţători şi preoţi

Total . 62—68 specialişti. Cum însă învăţătorii şi specialiştii dela şc. agric. intră în calcul numai pe $^1/_2$ timp, dau deci:

30 sp. perm.
16—19 „ (32—38 temporali)

46—49 spec. perm.

In total 46—49 spec. perm. plus cei dela Centru şi stagiarii.

Catedra ambulantă e condusă de un consiliu compus din agronomii de regiuni şi din specialiştii şi administratori agr. Consiliul aprobă planul de lucru general, bugetul, etc.

In 1929 s'a ţinut următorul număr de conferinţe, etc.

	Nr. total	Procentul satelor în care au avut loc	Procentul auditorilor din totalul gospodăriilor rurale din Bulgaria (1926)
Conferinţe .	14.562	86,3%	90,8%
Cursuri . .	989	15,6%	11,5%
Discuţiuni (Convorbiri) .	53.663	118%	68,5%
Vizitări de gospodării .	146.141	—	20%
Demonstraţii	32.687	67%	0,5% (la 200 gospodării o demonstraţie

In acelaşi an s'au răspândit 500—1000 broşuri de judeţ; 300.000 instrucţiuni volante diverse, 102 320 placate şi fotografii, etc.

Au avut loc în acelaş an 2923 experienţe demonstrative; 198 excursiuni cu 9451 ţărani; 45 expoziţii cu 8106 participanţi, 145.000 vizitări şi 61 concursuri de animale, la cari au participat 470 crescători. La concursurile speciale pentru vaca Iscker au participat 2400 crescători cu 4400 vaci cu o producţiune de minimum 2000 litri lapte anual.

Ajutoare şi premii:

In 1929 s'au acordat ajutoare şi premii în valoarea de mai jos:

Expoziţii	lei	41.000,—	
Concursuri animale, în general	„	40.000,—	
„ vaca Iscker . . .	„	2.000.000,—	1929
„ pt. viermi de mătase	„	100.000,—	
„ pt. albinărit (1925) .	„	30.000, —	1925
Maşini distribuite în valoare de 132 milione la care statul a dat o bonificaţie (1928) de. . .	„	26.400.000,—	1928

Ajutoare cooperativelor de vinuri (1930) prevăzute . . .	„	7.200.000,—	1930
Pepiniere şi livezi model . .	„	156.000,—	
Uscătorii de fructe şi legume .	„	730.000,—	1925/26
Cooperativelor pt. spec. horticoli	„	231.000,—	
Subvenţii pt. sericicultori . .	„	138.000,—	1925
Fondul pt. înbunătăţirea animalelor	„	60.000.000,—	1929
Total	lei	97.066.000,—	

In 1924—1028 s'au construit din nou 4610 grajduri şi coteţe moderne şi au fost transformate 944 grajduri din vechi în moderne, la ţărani îndrumaţi.

In 1925/929 au fost distribuite pe preţ redus: 8000 sămănători în rânduri, 29.000 pluguri, 1400 tăfălugi, 21.000 cultivatoare şi prăşitoare şi 1000 triori.

In 1929 s'au răspândit de preţ redus 23 vagoane de semânţă, 1 lucernă, 5 vagoane semânţă de sparcetă şi 5 vagoane de sfeclă; 400.000 pomi altoiţi, 20—30 milione de duzi; s'au castrat 11.000 armăsari şi 33.000 tauri şi bivoli.

In 1929 existau în toată Bulgaria 345 puncte de montă cu armăsari, 400 puncte de montă cu tauri,

55 societăţi cu 3500 vaci şi 2300 membri pentru creşterea vacilor de lapte,

25 soc. cu 1500 epe şi 11.000 membri pt. creşterea cailor,

25 soc. pentru creşterea păsărilor,

15 cuiburi mari rang. I (staţiuni avicole) pentru producerea păsărilor de rasă şi nenumărate cuiburi de rang. II.

496 cuiburi de porci de rang. II.

11. **Instituţiile experimentale din Bulgaria** erau în 1930 în număr de 23 faţă de 28 ale noastre (în loc de 69, cât ar fi trebuit să avem ţinând proporţia).

12. **Instituţiile pentru producerea animalelor de rasă** erau 10 faţă de 13 la noi (în loc de 30, pentru a păstra proporţia).

Pepinierele se numărau 23 Bulgaria şi 39 România (noi ar fi trebuit să avem 69).

Ferme pentru înmulţirea seminţelor selecţionate erau 2 în Bulgaria şi nici una în România.

Ferme model — un gen anahronic și perimat de instituție agricolă — nu există nici una în Bulgaria, pe când noi avem încă 36.

13. **Legiferarea tehnico-agricolă.**

Bulgaria, între alte legi cu caracter tehnico-agricol, dispune din 1922 de o lege pentru „Incurajarea și Protejarea Agriculturii", modificată în 1925, care a coordonat într'un cod agricol toate legile respective existente la acea dată.

Această lege asigură următoarele avantagii activității agricole: unitatea de acțiune în activitatea tuturor instituțiunilor agricole, sistematizarea și raționalizarea activității organizațiunii agricole, continuitatea de acțiune servește de „memento" ori cărui ministru în acțiunea sa, permite și sistematizează luarea tutoror măsurilor pentru protejarea și încurajarea agriculturii, tempereazā sau înlătură cu totul abuzurile și fraudele, impune oricărui ministru, sub orice guvern, desfășurarea unei activități tehnico-agricolă.

Bulgaria este unica țară care dispune de un astfel de cod. Intr'o oarecare măsură se poate spune că și Rusia-Veche dispunea de o legiferare agricolă cu caracter de ansamblu, apropiată de a Bulgariei.

Prevederile principale ale acestei legi sunt de ordin coercitiv și de ordin emulativ.

Bulgaria ne întrece deci și din acest punct de vedere.

Noi nu avem o lege organică tehnico-agricolă și nici cel puțin legi izolate cari să răspundă diferitelor necesități agricole ale țării și cari să permită unui ministru dornic de înfăptuiri, să realizeze câtuși de puțin.

In 1929, am sugerat d-lui Mihalache ideia întocmirii unei legi identice, idee care a fost primită de d-sa cu toată bunavoința, dând anteproectului ce i s'a prezentat de către autorul acestor rânduri forma „de *proect de lege*".

Acest proect de lege, întocmit după anteproectul nostru, a fost studiat și refăcut apoi de 5 guverne.

14. **Creditul agricol (Banca Agricolă)** înființat de Midhat Pașa, guvernatorul turc al Bulgariei, sub formă de case mutuale de împrumut în fiecare sat, cu subscriere obligatorie din

partea fiecărui ţăran, este azi una din forţele cele mai importante pe care se sprijină economia rurală bulgară.

In 1928 creditul oferit de Banca Agricolă şi Cooperativele sub controlul ei din Bulgaria, era evaluat la 2069 lei de ha. cu 12% şi cu durată adecuată cerinţelor agriculturii.

Acest credit nu numai că satisface 2/3 din necesităţile agricole, dar servind de regulator al dobânzilor pe întreaga piaţă bancară bulgară, impune dobânzi sub 13%, chiar restului de 1/3 servind agriculturii de către instituţiile de credit particular. Băncile particulare nu împrumută cu o dobândă mai mare de 13%, iar procentele cămătăreşti — foarte rare — nu trec de 30-40%. Creditul agricol românesc în 1930 era de 308 lei pe ha. cu 25-50%, iar dobânda cămătărească de 60-100%. Singure cooperativele noastre dădeau cu 18%, însă sume absolut insuficiente pentru agricultura noastră.

15. **Cooperaţia**, pe lângă instituţiile de credit, este mijlocul aproape exclusiv de canalizare a produselor agricole la export. In comparaţie cu cooperaţia din România situaţia cooperaţiei bulgare este următoarea :

	România	Bulgaria	
		Total	în raport cu România
Nr. cooperativelor . . .	7.506	2.852	—
„ locuitorilor la o coop. .	2.357	1.917	0,81
„ mediu al membr. la coop.	168	217	1,29
Capit. social la o coop. . .	4.084	547.890	134,15
„ „ de fiecare membr..	250	2.524	10,09
Bilanţul mediu de coop. .	753.000	3.278.400	4,41
„ „ „ membru .	4 400	15.120	3,47

Cooperaţia, care deţine aproape tot comerţul de detaliu (consum) din sate ca şi comerţul de produse ale ţăranilor, dictează nu numai preţurile de cumpărare şi de vânzare din sate, nu numai dobânzile bancare (împreună cu Banca Agricolă), dar impune în mare măsură politica economică a întregei ţări.

Se zice că doborârea guvernului Stambolischy se datoreşte în cea mai mare parte progresului realizat de cooperaţie, care, sub acest guvern, ameninţa să desfiinţeze cu desăvârşire comerţul particular la ţară. Un exemplu de serviciile pe care le aduce

cooperaţia prin vânzările în comun, este acel al ouălor, cari în 1930 erau plătite ţăranilor cu 1,56 lei de către cooperative, atunci când ţăranul nostru nu primea decât 0,60 lei.

Economia realizată de ţărănimea bulgară numai la ouă, din această diferenţă, reprezintă 153.125.000 lei în total sau 1.575 lei de fiecare gospodărie rurală. [1]

16. **Asigurările agricole**, (contra grindinei şi contra mortalităţii animalelor), inexistente la noi, aveau asigurate în 1928, valori (animale şi culturi) de 1.322.000.000 leva şi acordase prime de 39.500.000 leva. Numărul gospodăriilor asigurate era de 71.088 (circa 10% din gospodăriile rurale), iar al animalelor de circa 70.000 capete.

17. **Finanţele Bulgariei** apăsau asupra poporului bulgar cu 1.217 lei de fiecare suflet, faţă de 2.110 lei (de 1,7 ori) cât apăsau cele ale României, iar datoria publică cu 7.010 lei faţă de 11.300 lei (1,6 ori) cât apăsa de fiecare suflet în România în 1930. In schimb îndemnizaţiile de răsboi de care noi suntem scutiţi apasă cu 19.154 lei de suflet în Bulgaria.

O mare uşurinţă pentru finanţele statului bulgar, o constitue serviciul muncilor obligatorii.

18. **Caracteristicele generale ale organizării bulgăreşti şi realizările ei tehnice.**

Inainte de a ne ocupa de rezultatele economice, spirituale şi morale, la cari au dus organizarea agricolă a ţării vecine nouă, să examinăm câteva din caracteristicele generale ale acestei organizaţiuni.

Aceste caracteristice sunt *:*

a) *Auto-studiul şi auto-critica.*

Bulgarii au adoptat într'o măsură importantă procedeul ignorat de noi de a urmări de aproape şi sistematic activitatea instituţiunilor prin studii şi dări de seamă anuale sau pe pe-

(1) In anul 1925/28 exportul de ouă era de 710 mil. leva în mediu, anual, plus consumul intern de încă 710 mil. leva, deci în total 15 miliarde leva sau 1.875 mil. lei. Diferenţa de vânzare în preţ român şi bulgar fiind de 61, 5%, la suma totală revine o pierdere de 1.153.125.000 lei.

Bulgaria avea în 1930 circa 754.191 gospodării rurale.

rioade de ani. Dările de seamă şi autostudiile instituţiunilor lor în general—deci şi acelor agricole—abundă, contribuind în mod serios la ghidarea activităţii viitoare şi la asigurarea continuităţii acestora din punct de vedere al scopului şi al acţiunii lor de toate zilele.

b) *Lipsa cu totul sau în grad mai redus a biurocratismului,* formalismului şi paperaseriei din instituţiile agricole şi din Ministerul de Agricultură din Bulgaria, a contribuit ca acest Minister să devină astfel un organ prin excelenţă de îndrumare şi de supraveghere tehnică şi ştiinţifică, lipsit de preocupări contabiliceşti, (aprobări şi desaprobări de cheltueli, inventar, etc.) cu care se ocupă Ministerul respectiv dela noi.

c) *Descentralizarea şi libertatea de mişcare* a instituţiilor exterioare, spre deosebire de centralismul Ministerului nostru de Agricultură şi de anchilozarea instituţiilor noastre de agricultură.

d) *Incredere reciprocă între servicii şi instituţii,* încredere care permite descentralizarea şi autonomia excluzând biurocratismul, formalismul şi paperaseria excesivă ce se întâlneşte la noi.

e) *Ordonanţarea post-factum a fondurilor bugetare,* procedeu imoral înrădăcinat la noi, pare să nu fie cunoscut în finanţele statului vecin nouă. Procedeul de angajare şi ordonanţare a sumelor bugetare în Bulgaria, este din această cauză mult mai elastic şi mult mai acomodabil condiţiunilor speciale ale instituţiunilor agricole, cărora nu li se poate aplica decât cu mari pierderi sistemul rigid.

f) *Bugetul activ este o altă caracteristică a organizării agricole din Bulgaria.*

Acest lucru se vede din raportul dintre alocaţiile de material şi cel de personal din bugetul instituţiilor agricole, care în Bulgaria este cu mult mai favorabil decât la noi.

Intr'adevăr în România fondurile de material din bugetul instituţiilor agricole (şcoli, ferme, herghelii, etc.) reprezintă în mediu numai 1,4 cât cele de personal, pe când în Bulgaria ele reprezintă 6,3. Aceasta înseamnă că instituţiile noastre vegetează sau sunt expuse lâncezelii, pe când cele din Bulgaria se găsesc în activitate.

g) *Instituţii adecuate scopului,* este o altă caracteristică a organizării agricole din Bulgaria. E destul să amintim distincţi-

unea bine definită pe care o întâlnim în Bulgaria, între menirea şcolilor medii de agricultură, instituţii pentru pregătirea funcţiunilor tehnice de Stat de o parte şi menirea şcolilor complimentare, a şcolilor de iarnă şi a demonstraţiunilor agricole în gospodăria însăşi a ţăranului—tot atâtea instituţiuni de popularizarea cunoştinţelor agricole—de altă parte, şi dispariţia complectă în ţara vecină a izvorului de confuziune tehnică şi socială constituit la noi de instituţia perimată a şcolilor inferioare de agricultură şi fermelor model.

h) *Vechimea catedrelor ambulante*, instituţii de popularizare a cunoştinţelor agricole — vechime care constitue o importantă acumulare materială şi spirituală şi care a creiat o fecundă tradiţie ce permite să se întrevadă în viitor rezultate şi mai importante decât cele obţinute până acum constitue o superioritate pe care n'o putem neglija la vecinii noştri.

i) *Fondurile puse la dispoziţia instituţiei* de difuzarea cunoştinţelor agricole (catedrele ambulante) mult mai mari decât cele puse la dispoziţia instituţiei corespunzătoare dela noi (Camerele de Agricultură).

In 1930 Bulgaria cheltuia 8.825.000 lei în mediu de judeţ, adică de 2 ori şi ceva cât România (4.151.000 lei pentru o cameră judeţeană de agricultură).

j) *Fondurile puse la dispoziţia instituţiilor agricole* din Bulgaria sunt în general mai mari decât cele dela noi, după cum se vede mai jos :

Suma medie anuală de întreţinere (1930).

	România	Bulgaria	Raportul faţă de sumele din România
Şcoli agricole . . .	833.000	1,680.000	2 ori
Instit. experim. . . .	510.471	1.349.650	2,67 ori
„ p. creşterea anim..	4.761.538	3.804.000	0,8 ori
Pepiniere	513.112	9.944.088	1.88 ori

h) *Ţăranul bulgar e mult mai accesibil la perfecţionare*, decât cel din România, din următoarele cauze :

1. Cultura generală (primară şi medie) superioară ţăranului român ;

2. Acumularea (înzestrarea) gospodăriilor, care a avut loc în timp de 50-60 ani, de când ţăranul bulgar a scăpat de semiiobăgie;

3. Credit agricol eftin, voluminos (suficient) şi pe lungă durată;

4. Cooperaţie puternică, care pune pe ţăranul bulgar la adăpost de speculaţiile bancare şi ale comerţului particular;

5. Drepturi politice vechi şi reale prin exercitarea lor de peste 50 ani (dela origina Principatului 1878);

Sufragiul universal, direct, secret, cu drept de vot dela 21 ani există încă din timpul când în multe ţări din Europa (50 ani în urmă) domina încă sufragiul cenzitar, iar din anul 1912 s'a introdus şi reprezentarea proporţională, fiecare judeţ constituind un colegiu.

19. **Realizările agricole de ordin tehnic şi economic** ale organizaţiunii agricole din Bulgaria, deşi sunt numeroase, ne vom opri numai asupra câtorva din ele.

a) *Inlocuirea întregei seminţe de grâu* prin sămânţă selecţionată (deşi în Bulgaria există numai 2 staţiuni de selecţionare, pe când la noi avem 6-7 staţiuni);

b) Desmiriştirea lanurilor de cereale (în 1930 August, erau desmeriştite 60% din terenurile indicate pentru această lucrare, pe când la noi nu se desmeristeşte nici un ha);

c) Arătura adâncă constitue un procedeu bine introdus de lucrare superioară a terenurilor;

d) Standardizarea pe regiuni a culturilor de pomi, de vie, de trandafiri, de viermi de mătase, de seminţe de legume, de tutun, de bumbac, etc.

e) Răspândirea în massă a porcului York şi alb German;

f) „ „ „ „ rasei de găini Leghorn;

g) Selecţionarea ştiinţifică a vacei Yscker (până la 5000 litri lapte anual şi a răspândirii ei în massă);

h) Selecţionarea în massă a vacei de lapte (soc. de controlul laptelui);

i) Difuzarea alimentaţiunii de grajd a animalelor;

j) Triorarea şi suflarea în massă a seminţei de grâu (peste 30% din sămânţa semănată);

k) Cultura bumbacului a crescut dela 2400 hectare (1926) la 10.500 ha. (1927);

Cultura lucernei a crescut dela 55.000 hectare (1921) la 137.000 ha. (1927);

Cultura legumelor a crescut dela 104.250 hectare (1920) la 176.427 ha. (1925);

l) Plantarea în comun a pomilor în parcele proprice acestor culturi şi cari aparţin la diverşi proprietari;

m) Răspândirea societăţilor pentru creşterea animalelor şi a celor pentru controlul laptelui;

n) Mărirea exportului de mătase şi de gren;

	1926	1928
Mătasea şi gogoşile exportate reprezentau din totalul exportului agricol al ţăriii	3,10%	4,88%

o) Desvoltarea în sens comercial şi'n proporţii remarcabile a creşterii animalelor mici şi în special a păsărilor de curte, a porcilor şi transformarea cerealelor brute în produse animale mult mai rentabile;

p) Desvoltarea culturilor industriale, mult mai rentabile: bumbac, viţa de vie, pomii fructiferi, tutunul, legumele, seminţele de legume, trandafirul şi toate plantele aromatice, viermii de mătase, albinăritul, etc., cum se vede în parte mai jos:

Creşterea culturilor industriale în anul 1930 faţă de anul 1911 luat ca unitate

	Suprafaţa	Producţiunea
Cultura orzului	3,5 ori	4 ori
„ tutunului	2,6 „	2 „
„ floarea soarelui	65 „	70 „
„ bumbacului	7,1 „	5 „
„ macului	57,8 „	40,1 „
„ dudului	1,8 „	1,4 „
„ viei	1,3 „	2,7 „
„ cartofilor	4 „	4, „
„ livezilor de fructe . . .	2,2 „	3,6 „
„ sfeclei de zahăr	6,7 „	9,8 „

20. **Rezultatele economice ale organizaţiunii agricole din Bulgarla şi repercursiunile lor asupra bunei stări generale a populaţiei.**

O organizaţie agricolă fără rezultate materiale palpabile n'are mare valoare, e un simplu spor sentimental. E interesant

deci să urmărim rezultatele materiale efective ale organizaţiei respective din Bulgaria.

a) Dacă vom căuta să apreciem aceste rezultate aşa cum se urmăreşte după producţiunea la ha. a diferitelor culturi, Bulgaria n'ar avea faţă de noi, decât o superioritate cu totul mică, cum se vede din datele de mai jos, reprezentând diferenţa în minus sau în plus a producţiunii la ha. în Bulgaria, faţă de România.

Cultura	ovăzului . . .	0,76
„	grâului	0,21
„	porumbului . . .	0,92
„	meiului	0,81
„	orzului	0,47
„	secarei	0,54
„	fasolei	1,50
„	rapiţei	3,91
„	floarea soarelui . . .	0,82

Desigur, însăşi aceste diferenţe nu spun mult dacă nu vom şti că terenul arabil din Bulgaria e mult mai slab decât cel din România, iar clima Bulgariei mai aridă decât a şesului nostru dela Dunăre.

b) Agricultura bulgară constitue însă o superioritate faţă de aceia românească prin faptul că a adoptat calea cea mai logică şi mai sigură pentru ridicarea productiunii terenului, anume industrializarea producţiunii agricole, prin cele trei mijloace clasice: adoptarea culturilor industriale, transformarea produselor agricole prin corpul animal (insensificarea creşterii animalelor de rasă) şi transformarea produselor agricole brute pe cale industrială (morărit, fabricarea uleiurilor, fabricarea parfumurilor, etc.), îcainte de a părăsi ţara.

In felul acesta exportul cerealelor, care înainte de răsboiu se ridica la 70⁰/₀, ocupă după răsboiu numai 10-15⁰/₀ din exportul total al Bulgariei;

c) Rezultatele acestei industrializări sunt următoarele;

1. Ţăranul bulgar, deşi pe un teren şi climă mai ingrate, produce la ha. valori de 2 ori şi ceva mai mari (6703 lei) decât ţăranul român (3066 lei).

2. Exportul agricol, exprimat în lei de hectar este mai mare în Bulgaria decât în România.

		Exportul agricol mediu, anual la ha.
România . .	1925/927	1.201 lei
Bulgaria . .	1924/928	1.626 lei (1,35 ori cât România)

3. Bulgaria, deşi are un ţăran mai cult, mai bine îmbrăcat şi mai bine hrănit, totuşi trăeşte aprope exclusiv din agricultura practicată pe un teren şi climă mai ingrate şi pe o suprafaţă proporţional mult mai redusă (37% teren arabil faţă de România 61% teren arabil).

	Export anual România 1925/927	 Bulgaria 1924/928
Produsele agricole	60-40%	94-50%
„ subsolului	40-60%	3-50%

4. Exportul agricol al Bulgariei este compus în marea lui majoritate din produse agricole industriale sau din produse transformate, de mare valoare, în contrast cu exportul nostru agricol.

	Exportul agricol în 1926 România		Bulgaria	
Animale vii	13.80%		5.28%	
Derivate animale		48.12%	20	71.38%
şi carne	10.22%		20.80%	
Fabricate agricole . . .	24.10%		45.30%	
Produse agricole brute, cereale, etc.	51.88%	51.88%	30.62%	30.62%

Deosebirea este şi mai mult în evidenţă dacă analizăm în amănunţit exportul animal şi vegetal, din ambele ţări :

	Exportul animal în 1926 România	 Bulgaria
Derivate animale (ouă, carne, piei, fulgi, lână, etc.)	42.48%	78.90%
Animale vii	57.52%	21.10%

şi doar Bulgaria n'are nici mai multe animale decât noi.

	România (la 1000 ha.)	Bulgaria (la 1000 ha.)
Animale mari . . .	229,6	286,6
„ mici (bovine şi caprine) .	466,6	969,-
Porcine	107,-	97,-

Animalele Bulgariei sunt însă de rasă, adică de mai mare producție deci de mai mare valoare : porcul York și nobil german, vaca Yscker selecționată, oaia țigae selecționată, găinele Leghorn și Rode-Island.

La aceiași concluziune duce și analiza exportului vegetal al Bulgariei, cum se vede din datele de mai jos :

	Exportul vegetal în 1926			
	România		Bulgaria	
Produse agricole industriale tutun, parfumuri, fructe, semințe, legume, semințe nutreț, produse pepiniere, etc.	8.95%		58.65%	
Făină grâu	3 62%		11.86%	78.78%
Fabricatele uleioase, etc.	7.48%	20.05%		
Diverse produșe vegetale .			8.27%	
Cereale brute		79.95%		21.22%

Cum se vede în exportul vegetal bulgar predomină produsele agricole industriale sau industrializate, de mare valoare, pe când în cel românesc predomină produsele agricole brute de mică valoare (cerealele brute).

5. In astfel de condițiuni e natural ca Bulgarii să vândă mai scump toate produsele agricole exportate :

Prețul unei tone de produse agricole în lei hârtie în 1926

	România	Bulgaria
Produse animale .	51.820	92.288—1,8 ori cât în România
„ vegetale .	5.323	16.673—3,13 „ „ „ „

6. Dar Bulgaria al cărei export e aproape exclusiv agricol vinde oriçe tonă exportată din țară mai scump decât România.

Valoarea medie a țării din exportul total (lei hârtie)

	România	Bulgaria	
Perioada quinquenală	Lei	Lei	In raport cu România
1906-1910 . . .	5.270	6.940	1,3 ori cât România
1924-1928 p. Bulgaria și 1924-1917 p. România	5.842	16.147	2,76 „ „ „

7) Țăranul bulgar, independent economicește, obișnuit să primească și să stăpânească pentru sine întreg rodul muncii sale, a reușit nu numai să treacă la un grad mai superior de gospo-

dărie, în comparaţie cu cel român, dar a reuşit de asemeni să reţină şi să transforme pentru consumul propriu o mult mai mare cantitate din produsele agricole.

Aşa de exemplu, ţăranul bulgar — nu numai că se hrăneşte aproape exclusiv cu pâine — porumbul fiind utilizat pentru hrana animalelor — dar şi-a păstrat portul naţional — confecţionându-şi în casă sau la meşterii din sat — aproape toată îmbrăcămintea corporală şi toate obiectele casnice.

Ţările industriale apusene n'au reuşit să pătrundă cu produsele lor în Bulgaria decât în mică măsură........şi mai ales cu articole de producţiune decât cu articole de consum — luxul fiind în Bulgaria cu totul redus atât în oraşe cât mai ales în sate.

Concurenţa produselor interne şi un regim vamal impus de forţa politică reprezentată de ţărănimea independentă şi cultă au adus acolo că ori ce tonă importată e plătită de Bulgari mai eftin de cât o plătim noi.

	Valoarea în lei a tonei brute — Import iei — România lei	Bulgaria lei
Perioada quinquenală 1906-1910	20.305	13.284—0,65 cât Rom.
„ „ 1924-1927-1928	34.640	21.240—0.61 „ „

6) Dar valoarea schimbului (a tonei import şi export) este un element de apreciere a puterei de achiziţie—a forţei comerciale — a unui popor. Ea ne furnizează indicaţii pentru puterea de rezistenţă economică a acelui popor în concertul internaţional. Pentru ţările agricole din răsăritul Europei, cari constituesc un fel de semi colonii (zone de influenţă politică pentru ţările industriale), valoarea schimbului comercial a unei ţări reprezintă rezistenţa sa la acţiune de spoliere exercitată de ţările industriale.

Perioada		Valoarea în lei a unei tone — Exportată	Importată	Rezistenţa la spolierea apuseană, exprimată în raportul dintre tone export şi tn. import	
1906-910. .	România	5.270	20.305	1—4	0,25
	Bulgaria	6.940	13.284	1—2	0,50 (2 ori cât Rom.)
1924 927-928	România	5.842	34.640	1—6	0,17
	Bulgaria	6.147	21.240	1—3	0,77 (4,5 ori cât Rom.)

România nu numai că are o rezistenţă inferioară Bulgariei faţă de apus; dar pe când rezistenţa Bulgariei a crescut după răsboiu cu 1/3 (0,27) a României a scăzut cu 1/3 (0,08).

Rezultatele acestea, la care am ajuns examinând schimbul bulgăresc cu românesc, sunt confirmate de Institutul Internaţional Agricol, care ne arată că indicele unor produse agricole româneşti este în anul 1927 şi 1928 faţă de 1913 şi 1914, de 30,6% respectiv 59,5%, pe când al produselor bulgăreşti de 95,7% respectiv 131,6% (adică de 3,1 ori şi 2,21 ori mai mari).

Capacitatea de rezistenţă prin autarhie a Bulgariei în faţa spolierei exercitată de apus, mai mare decât a României, reese şi din comparaţia comerţului extern al Bulgariei cu cel al României.

Comerţul extern al României şi al Bulgariei raportat la

	Un ha din suprafaţa totală a ţării			Un suflet din populaţia totală a ţării		
		1924/927/9 8			1924/927/928	
	1906/910 valoar. în lei	valoar. în lei	% din valoar. lui în 1906/910	1906/910 valoar. în lei	valoar. în lei	% din valoar. lui în 1906/910
Importul						
România val. .	1204	1079	88%	2421	1800	74,5%
Bulgaria „ .	582	750	128%	1340	1409	105,-%
Importul rom. .	40%	69%	——	55%	78%	——
Exportul						
România val. .	1549	1133	71%	2959	1800	61%
Bulgaria „ .	492	675	137%	1138	1271	112%
% din importul românesc .	31%	60%	——	39%	70%	——

Comerţul bulgar inferior celui românesc deşi dovedeşte un grad de autarhie mai înaintat, totuşi a crescut după răsboiu, odată cu puterea lui de producţiune, pe când cel românesc a scăzut. Această situaţie dovedeşte pe deoparte un mai mare echilibru economic la poporul bulgar faţă de cel român, iar pe de altă parte că spoliaţiunea apuseană nu găseşte în Bulgaria câmpul deschis de acţiune, pe care îl întâlneşte la noi.

7. Dacă ne-am hazarda în calcule, cari n'au o valoare intrinsecă reală, dar cari conţin un mare şi sugestiv adevăr, am constata că Bulgarii, dacă ar fi rămas la producţiunea inferioară în care ne aflăm noi, şi deci ar vinde şi ar cumpăra cu preţurile noastre tona de schimb, atunci ar suferi o pierdere în venitul naţional de circa 9.300.000.000 lei anual, adică o pierdere egală cu 1, $^{1}/_{5}$ cât bugetul anual al lor.

Şi invers dacă noi ne-am găsi la nivelul de producţiune agricolă şi economică în general al Bulgariei, am realiza un surplus în venitul naţional anual de circa 44.700.000.000 lei, adică o sumă egală cu 1, $^{1}/_{2}$ bugetul anului 1930, o sumă cu cari în 4 ani am fi putut achita întreaga noastră datorie externă.

Crum Mihăilescu

CANTEC

Ochii tăi — lumini și umbre
Flori ce tainic înfloresc,
Sub a genelor chenare
Nopți de smoală tăinuesc.
O, prefă măcar o clipă
Noaptea lor în largi lumine
Și sădește 'n mine cerul
Primăverilor senine.
Să resimt din nou în suflet
Adâncimi misterioase,
Din genunea lor să crească
Zvon de ape mătăsoase.
Iar pe inima-mi rănită,
Care azi abia mai bate,
Fă să cadă'ncet polenul
Florilor imaculate.

Sergiu Sârbu
Soroca

C Â I N E L E

Tovarăş bun al omului din anii
Când prada în păduri îşi căuta,
Cercetător de stele cu ciobanii, —
Fii binecuvântat în umbra ta!.

Dă-mi capul cald în palmele—amândouă
Să te privesc adânc în ochii buni —
Tu nu ne poţi vorbi, sărace, nouă,
Dar ochii tăi ne povestesc minuni.

Aici un moş trezit din somn de ghiaţă,
Colea un băeţel din valuri scos,
Un miel scăpat din ghiara hrăpăreaţă,
Un hoţ gonit printr'un lătrat fioros...

Şi-atâtea mari isprăvi, cu voie bună
Şi fără gândul grabnicei răsplăţi, —
Statornic în durere şi furtună
Ades, tu calea dreaptă ne-o arăţi!.

Câţi oameni pot să fie, dintr'odată,
Eroi măreţi, tovarăşi buni de joc,
Un salt sglobiu, în lumea luminată,
Şi-un plâns frăţesc în ceas de nenoroc?

Victor Eftimiu

Regiunile naturale între Nistru şi Prut.

8. Stepa şi câmpia în cursul iernei în comparţie cu codrul.

Iarna, când în stepă este ger şi senin, atunci fumurile din hornurile caselor se ridică drept în sus, ca nişte coloane de marmoră, înalte până în cer. Şi când ieşi din sat numai omăt alb în toate părţile până la marginile lumii, iar deasupra cerul albastru-verzui cenuşiu până la celelalte margini ale lumii.

Aerul iarna este uscat de tot.

Altfel e în codru. Acolo coloane albe de fagi, cele alburii de carpen ori roşcate-ruginii-pământii ale gorunilor, stejarilor, frasinilor, arţarilor şi paltinilor stau ţeapene, drepte şi înalte de sute de ani, şi în umbra pologului frunzişului lor este linişte, linişte, linişte veşnică. Iarna coroanele lor sunt acoperite cu omăt, şi vara cu frunziş verde de nepătruns; şi iarna şi vara cerul se vede greu de la pământ. Stau uriaşii şi parcă păzesc pământul, iar în umbra lor se mai întind tufărişuri de mesteacăn, corn, măcieş, porumbrele, sânger, dărmoz, salbă moale, zmeură, clocotici, cruşân, voinicer (băţu broaştei) şi altele câte şi mai câte. Sub toate acestea iarna se întinde mantaua argintie a omătului şi vara pâsla de frunziş mort. Mai adânc în inima codrului—nimic, nici un tufiş: parcă e împărăţia necunoscutului, liniştei şi a duhurilor. Aci Dumbrăveţu stăpâneşte, iar altădată, nu de mult—moş Martin Ursu era stăpân.

Cine va putea descrie frumuseţile codrului iarna?! Oricine a fost măcar odată în inima codrului, nu-l mai uită ori unde s'ar duce: în palate, pe mare, în ogoare, în oraşe ori sate. Rămâne codrul în mintea lui ca un simbol al frumuseţii şi tainicei veşnicii. Nu uită nici gaiele, cari ţipă sus chemând vifornița, nici vulturii cari clecotind ne spun de superioritatea lor şi a slavei cerului, nici buhele cari noaptea ne aduc aminte de duhuri rele şi necurate.

Iarna pe **viscol** în câmpie nu se mai vede nici aer, nici cer, nici pământ: totul este un haos nesfârşit, alb suriu, umplut de fulgi

şi de omăt; fulgii ating tăios faţa, acopăr căciula, umerii, casele, zboară ca bezmetice în toate părţile; iar vântul suflă vijelios ba în faţă, ba în spinare, ba spre pământ sau spre cer, ţiue, urlă, ţipă, zbârnâe, îngrămădeşte troene de omăt, apoi le zvântură şi le mută în altă părte. Joacă stihiile în văzduh, totul zboară, se învârteşte, parcă cineva ar învârti turbat cu lopata şi o mie de mii de păsări nevăzute şi fantastice fâlfâe cu aripele. Joacă moş Gerilă cu Vântilă, cu Balaurii, şi oftând şi suflând de oboseală amestecă aerul plin de fulgi de zăpada.

Altfel e în codru. Sus pe deasupra copacilor zbârnâe şi geme viscolul, iar jos parcă te afli într'o împărăţie a liniştei. Ici colo câte un fulg de omăt cade în jos fluturând; de vânt nici pomeneală; de aprinzi focul, fumul merge drept în sus, acolo unde furtuna zgudue văzduhul, răzbubue, rupe şi sfârâe; ţi se pare că o nesfârşită herghelie speriată până la turbare fuge pe deasupra vârfurilor copacilor străbătrând, nechezând şi hurluind ca de spaima morţei. Stând sub copaci—parcă înţelegi povestea Mumei-Pădurii: stai acolo, deşi nu ca la mama acasă, dar ori cum la adăpost ca la mama pădurii.

In codru eşti păzit de trăsnete, de viscol, de nevoi. Iată de ce codrul e frate cu românul.

In câmpie—furtuna ori viscolul prin sate ba se izbeşte cu putere de case, ba asupra ferestrei apasă, cântă în hornuri, flueră pe sub streşini, ba se avântă ca un uriaş în sus şi ridică streşina, apoi turbată de mânie părăseşte satul şi porneşte ca o netoată pe câmpii, ţipând şi urlând ca o haită de o mie de lupi.

Dar nicăeri ca în câmpii şi stepe nu se simte cu atâta putere urgia buranului şi a purgei, aceşti frate şi soră mai mari ai viscolului.

Purga e ceva ce nu ţi-o poţi închipui dacă n'ai văzut-o. Aceasta este un haos, este regina viscolelor. Omătul transformat într'o pulbere fină de tot se învârteşte cu o iuţeală fantastică în aerul care suflă cu puterea uraganului turbat şi care îşi schimbă direcţiile aproape la fiecare minut. Praful acesta de zăpadă intră în nări, în ochi, urechi, gură, îţi opreşte suflarea, intră în toate îndoiturile hainelor, trece prin ţesătura lor, ajunge până la piele şi te duce la disperare. Cea mai straşnică purgă este atunci, când suflă vântul de la răsărit, care este cel mai puternic. Atunci purga seamănă cu siguranţă cu simunul Saharei. Oamenii călători în vremea acestui

viscol rătăcesc ca nişte bezmetici şi adesea nu numai că se învârtesc în jurul unei locuinţe fără s'o vadă, dar se întâmplă că ei şi mor îngheţaţi lângă locuinţă, fără să aibă putinţa de a o vedea, aşa de plin este aerul de praful acesta de omăt şi de ghaiţă, care clocoteşte ca apa într'un cazan şi nu te lasă nici să priveşti înainte.

Buranul nu este aşa de grozav, totuşi este destul de înspăimântător şi aducea multă spaimă moldovenilor. Este un viscol furtunos cu fulgi mari şi foarte îmbelşugaţi. Vântul suflă numai într'o direcţie. Când suflă buranul, aerul e plin şi de o umezeală specifică, pe care e greu s'o descrii. Buranul, ca şi purga, te trânteşte jos, dacă ai nesocotinţa să nu te înţepeneşti bine pe picioare sau să mergi fără băţ. Dacă buranul apucă pe cineva pe drum ori pe câmp, atunci trebuie să meargă după vânt, până ajunge undeva la un sat, la o stână, la un iaz, unde poate să-şi găsească un adăpost sau să se lămurească asupra locului unde se află. Dar destul de des nimereau în vre'o râpă, şi acolo rămâneau îngropaţi în nămeţi. Unii se opreau în drum, deshămau caii, îi legau de sanie, înfigeau oiştea vertical şi apoi se covrigau în sanie în dosul cailor şi astfel aşteptau soarta. După astâmpărarea viscolului drumeţii descopereau pe cei îngropaţi după oiştea a cărei capăt se vedea din noianul nămeţilor.

9. Iazurile şi bălţile câmpiei, iarna.

Iazurile în câmpie şi în stepă erau foarte numeroase şi cele mai multe erau mari. Când se întâmpla să se ducă oamenii undeva iarna, ei treceau cu sania drept peste iaz. Se întâmpla ca ghiaţa să se rupă sub picioarele cailor. Repede se slobozeau sau se tăiau postoroancele, caii se deshămau cu iuţeală, şi oamenii strângeau de gât pe cai. Atunci calul nu mai putea să dea aerul din plămâni, se umfla şi rămânea să plutească pe apă; oamenii se foloseau de aceasta şi-i scoteau trăgându-i de coadă şi picioare, pe ghiaţă. Bine înţeles că acest fel de scăpare a cailor se întrebuinţa numai atunci când erau pe loc în acel moment mai mulţi oameni. Dacă însă erau puţini oameni, atunci rămânea un singur mijloc de scăpare: cu o frânghie se lega strâns gâtul calului, celălalt capăt al frânghiei se lega repede de mijlocul oiştei, care se şi scotea din sanie şi se înfigea în ghiaţă în apropiere cu un capăt. Omul apoi trăgea de celălalt capăt al oiştei, de care deci se folosea ca de o pârghie, şi astfel scotea caii pe ghiaţă.

După aceasta îi „frecau" cu putere, dându-le lovituri zdravene cu pumnii şi cu picioarele, ceea ce făcea pe cai să-şi revie din starea de năduşală, de leşin şi de amorţire. Apoi oamenii îi goneau repede pe ghiaţă ca să se încălzească. După ce se încălzeau bine şi oamenii şi caii, aceştia din urmă se înhămau din nou şi oamenii iarăşi porneau la drum.

Din cauza viscolelor oamenii în drum deobicei luau calea iazurilor. Pe ghiaţa lucie săniile mergeau uşor, rătăcirea era mai puţin probabilă. Dar şi pe vreme senină era o plăcere să meargă săniile pe ghiaţa iazurilor: pocănitul sunător al potcoavelor, alunecarea lină a saniei, liniştea văzduhului cristalin, totul făcea că te simţeai că parcă călătoreşti prin vis ori prin ţara poveştilor.

10. **Focurile câmpiei şi ale stepei.**

Pela cozile iazurilor, prin crăcile acestor iazuri şi prin văile băltoase erau întinse stuhării şi păpurişuri, prin cari se ascundeau numeroase haite de lupi şi porci sălbateci băltăreţi.

Ca să gonească lupii din stuhăriile nesfârşite de prin văile băltoase ale zonei câmpului locuitorii uneori iarna dădeau foc acestor stuhării. Atunci se pornea o pălălae care înainta în val uriaş după vânt, lupii ieşiau din ascunzişurile lor şi în haite numeroase o luau razna peste câmpii. Ce contrast feeric era atunci! Câmpiile albe de omăt, pânza nesfârşită a gheţei lucitoare, valul de foc uriaş la marginea acestei pânze şi chiotele populaţiei care călare se pornea cu câini după lupi şi căuta să i ajungă ca să-i ucidă cu ciomegile.

Aceste focuri de iarnă nu semănau de loc cu focurile de vară când se aprindea prin Iulie ori August ori Septembrie şi chiar Octombrie fâneaţa uscată a câmpiei nesfârşite. Alergau limbile de foc de pe costişă pe costişă, treceau culmi, se umplea aerul de fum, fugeau milioane de ţistari, iepuri şi şoareci dinaintea lor. Erau foarte obişnuite aceste aprinderi ale ierburilor vara, când ele se uscau. Se porneau atunci pe dealuri limbile de foc, cari se desfăşurau în valuri, ce se duceau de pe coastă pe deal, şi apoi coborau în văi. In cursul nopţii se vedea o feerică linie de foc cu nouraşi de fum luminat de flacăra focului. După ce trecea valul de foc până mai departe, atunci se începea praznicul vulturilor, uliilor şi vântureilor: miile de cadavre pârjolite le oferiau hrană pentru săptămâni întregi. Uneori focul ajungea la sate şi le aprindea; ardeau câte odată şi

stânele şi hodăile; iar cirezile, tamazlâcurile şi turmele în goană turbată se împraştiau prin stepă spre disperarea stăpânilor şi ciobanilor.

De valul de foc fugeau înainte nu numai milioane de ţistari, şoareci, iepuri, căprioare, lupi, dar mai zburau stoluri nenumărate de prepeliţe, dropii, potârnichi, spârci şi găinuşi de câmp.

Atunci era şi praznicul vânătorilor, iar gospodinele aveau de furcă cu fripturile.

Infăţişarea câmpiei şi a stepei căpătà o nouă variaţie din cauza acestor focuri, care ardeau tot curmezişul uscat al stepei. Stepa din galbenă se făcea neagră.

Focurile acestea se făceau pentru ca ierbişul uscat să nu împiedece creşterea ierbişului nou.

Şi în codri se întâmpla să fie focuri mari. Atunci se încingea un potop de foc, care distrugea tot ce întâlnea în cale. Pe când focurile din câmpii erau de o durată scurtă, repede treceau, căci ardeau ierburi; în codru focul ţinea zile şi săptămâni întregi şi depe urma lui locuitorii codrului rămâneau săraci pentru multă vreme.

Dimpotrivă, focurile din câmpie aduceau belşug omului: îi dădeau mult vânat şi ierbişul nou creştea foarte puternic.

11. Locuitorii câmpeni faţă de natură.

Este o mare deosebire şi între psihologia codreanului şi ceà a câmpeanului.

Stepele largi cu zarea lor nemărginită fac sufletul câmpeanului să viseze lucrurl înalte, să fie îngăduitor, deschis la inimă şi întotdeauna bine dispus. Codreauul însă întotdeauna avea deasupra şi înaintea sa pădurea întunecată şi înaltă, plină de tot felul de sunete tainice, primejdii şi lucruri înfricoşătoare. In codru nu este clima caldă şi plină de soare a câmpiei; în codru e linişte veşnică sub copaci, răcoare, amurg; deasupra codrului furtunile zgâlţâie parcă şi stâlpii cerului, dar jos, la pământ ele n'ajung. Iată dece codreanul este mohorît, foarte băgător de samă la toate mişcările naturei, isteţ şi bănuitor; el nu e guraliv, ci activ şi prevăzător: în codru te rătăceşti uşor.

Se simţeau slobozi moldovenii în câmpie călări pe căişorii lor moldoveneşti. Liberi ca păsările. Nu le era închis nici un drum. Mergeau uşor caii lor pe dealuri, prăvaluri şi pripoare, pe câmpul ne-

ted. Călare moldoveanul parcă era acasă în jâlţi, ca un rege pe tronul lui; nici nu se clătina chiar dacă băuse ceva vin vechiu din podgoriile codrilor. De se întâmplà să meargă călare pe marginea unei prăpastii—el se legăna uşor şi cânta de răsunau văile.

In goana cailor el se întrecea cu ulii şi vulturii, cari din toate părţile se adunau la câte un hoit şi-şi făceau praznic ciorovăindu-se între ei pentru câte un sfârc de carne.

Prin câmpie nu se rătăcea: troenele, curganele, movele*) sau movilele îl călăuzeau. In câmpie el şi dormea cu căişorii lui şi numai dacă vedea seara că Soare—apune e roşu ca focul, atunci se grăbea acasă: ştia că o să fie ploaie. Frumoasă era acea câmpie nemărginită, când vara şi primăvara strălucea în bătaia soarelui şi se întindea în toate părţile cât cuprindeai cu ochii. Mergeai o zi, două, o săptămână, şi tot nu ieşeai din câmpie: numai ierburi verzi şi flori, cari se legănau în valuri uşoare după suflarea vântului. Nici râu, nici munţi, nici stânci, după cum spunea şi poetul roman Ovidiu:

Nulla sylva, nulla mons, nulla lapis.

Dacă el călătorea şi nu-şi luase de mâncare de acasă, prin mijloace cunoscute numai lui prindea câteva potârnichi, cari în câmpie mişunau cu miliardele şi nu erau sperioase ca azi. Se aciuiau ele prin desişurile întinse de porumbrele ori chiersici, cari primăvara erau numai floare lângă floare. Cu cremene, amnar, iască şi iarbă uscată făcea foc şi—iată friptura. Alt fel era în codru, unde e puţin vânat şi-l şi prinzi greu: în codru mori de foame.

T. Porucic

---

*) Ave sau Mave, zise şi Move, erau locurile mai ridicate, unde se făcea de mongoli, şi de popoarele turanice de aci, câte un sacrificiu duhurilor. Acolo se punea câte ceva (o poală de pământ, ori un şumuiag de flori, sau ceva din vânat, ori un petecuţ de stofă, ori măcar o petricică) de către cei, care vroiau să se apere de duhurile rele. De aci şi numele de movilă, dat ridicăturilor de pământ.

Inaintea moldovenilor au umblat prin câmpiile noastre cumanii— aceşti „vizitii ai Mongolilor", iar înaintea lor Pecenegii, Chazarii, Alanii, Sarmaţii şi Hunii. După cumani—tatarii şi mongolii, de la cari au rămas Nohaii Bugeacului şi Calmucii. De la huni, avari, chazari, pecenegi şi cumani au rămas şi mavele, pe cari românii le-au şi numit movile.

Visurile vieții.

RUGĂCIUNE

A lumei ocrotitoare,
Fecioară preaslăvită,
La chipul tău eu astăzi
Plec fruntea istovită.

In războiri suflarea-mi
Tot mai palpită încă
Și mintea se îmbracă
C'o negură adâncă.

Ascultă-mi rugăciunea
Și'ndură-te de mine,
Trimite-mi mângâerea
Uitărilor senine.

Pe rana mea adâncă
Balsam divin pogoară
Și plânsul pocăinței
Primește-mi l, fecioară.

In inima-mi răcită
De patimi și rugină,
Revarsă mântuirea
Și setea de lumină.

Când voiu muri, în lumea
Pustiului de ghiață
Tu să-mi trimiți o rază
Pe galbena mea față.

VIS

Am visat aseară
Ape liniștite,
Ape'nchise'n rama
Sălcii despletite.

Ș'am visat grădina
Și căsuța ta,
Umbra înoptării
La portiță sta.

Tu plângeai la geamul
Inspre iaz deschis
Și plângeau cu tine
Florile în vis.

Iar privighitoarea
Plânsul ascultând
Suspina în triluri,
Doru-ți legănând.

Din a tale lacrimi
Plânse-a nenoroc
S'aprindeau în iarbă
Licurici de foc.

Și din bolți ce tainic
Sus se deschideau
Mii de stele triste
Pe pământ cădeau.

Sergiu Sârbu
Soroca

Artişti plastici basarabeni.

— UN SCURT ISTORIC —

In domeniul artelor, în genere, Basarabia a dat multe elemente de valoare.

In articolul de faţă voi vorbi numai despre acei dintre basarabeni, cari s'au distins ca artişti-pictori şi sculptori, aducând prinosul lor de însuşiri la comoara artei băştinaşe. Voi vorbi deasemenea în treacăt şi despre acei basarabeni cari, prin activitatea lor, au făcut propagandă în favoarea artei plastice în Basarabia.

Unul dintre pionerii artei plastice la Chişinău a fost *Zubcu*, basarabean de origină, care şi-a făcut studiile artistice în Rusia.

Fiind numit prrfesor de desen la şcoala medie de băieţi Nr. 1 din Chişinău, el a organizat, în anul 1887, pe lângă această şcoală, cu ajutorul primarului de atunci, Carol Şmidt, o şcoală de desen care în urmă a avut un rol de prim focar de educaţie artistică în Basarabia.

In anul 1894, datorită lui Carol Şmidt, care se îngrijea de capitala Basarabiei nu numai din punct de vedere edilitar, ci şi din cel cultural, s'a ajuns ca această şcoală să fie acceptată de primărie ca o instituţie comunală şi introdusă în bugetul anual al primăriei Chişinăului. In felul acesta a luat fiinţă „Şcoala Comunală de Desen", care există şi funcţionează şi în prezent, fiind reorganizată după Unire într'o Şcoală Comunală de Belle-Arte.

In jurul acestei şcoli s'au grupat toate elementele cari se interesează de artă, formând în un cerc artistic de seamă.

Fiind bine organizată şi bine condusă de Zubcu, şcoala aceasta a dat rezultate foarte bune. Aproape toţi basarabenii, cari în urmă au făcut carieră artistică, şi-au început studiile lor artistice la Şcoala de Desen din Chişinău.

In goana sa de a pune în lumină talente basarabene, Zubcu trimitea anual lucrările elevilor la expoziţiile de concurs ale şcoalelor de desen din Rusia, cari aveau loc la Petersburg pe lângă Academia de Belle-Arte. Mulţi dintre elevi luau la Petersburg premii şi distincţii.

E de regretat însă că, din cauză inventarierei neglijente, aproape toate albumele acestor lucrări au dispărut. In arhiva Şcoalei Comunale de Belle-Arte se păstrează numai un singur album, datând din 1895. Consultând acest album putem constata că Zubcu ştia să inspire tineretului artistic entuziasmul pentru artă şi dorinţa de a munci.

Desenele şi diferite alte lucrări arată nivelul ridicat al elevilor şi seriozitatea preocupărilor academice ale lui Zubcu.

Pe lângă şcoală erau organizate şi cursuri speciale de desen pentru muncitori şi meseriaşi.

Tot la Şcoala Comunală de Desen studiau basarabenii candidaţi la examene de concurs a diferitelor şcoli superioare de inginerie; examenul la desen fiind extrem de serios.

In anul 1893 a venit la Chişinău tânărul profesor de desen *Vasile A. Blinov*, care în urmă a avut un rol important ca iniţiator al cercurilor artistice, organizator de expoziţii, etc. Afabil, extrem de energic şi foarte modest, împreună cu Zubcu el a ştiut să găsească la Chişinău şi să adune în jurul şcoalei de desen pe artiştii amatori în domeniul artelor plastice, formând astfel un cerc artistic, care în urmă a dat fiinţă unei societăţi denumită a amatorilor de arte plastice.

In urmă Zubcu, observând la Chişinău oarecare curente protivnice activităţei sale şi negăsind sprijinul necesar, a plecat definitiv din Chişinău.

La postul de conducător al Şcoalei Comunale de desen, după cererea Primăriei din Chişinău, Academia de Belle-Arte din Petersburg a recomandat pe unul din absolvenţii acestei Academii, pe tânărul pictor *Vladimir F. Ocuşco.*

Pictor de talent, el a renunţat totuşi la cariera artistică, consacrându-se în întregime activităţii de profesor. Sub conducerea lui energică şi luminată, şcoala de desemn s'a desvoltat remarcabil şi a îndrumat multe elemente de valoare. Ocuşco organiza pe lângă şcoală numeroase prelegeri despre artă, excursii cu elevi pentru studiul peisagiului, ajuta din mijloacele lui personale pe elevii nevoiaşi ai şcoalei şi mai ales pe acei, cari plecau în străinătate pentru continuarea studiilor artistice,

A condus Şcoala până la moartea sa (1919), lăsând regrete adânci în sufletele elevilor lui şi în întreaga societate locală.

Membrii cercului amatorilor de arte plastice, luând contact cu Ocuşco, au continuat să se adune pe lângă şcoala de desen şi în anul 1903 a fost în fine înregistrată la Tribunal sub numele de „Societatea Amatorilor de Arte Plastice". In Societate au intrat ca membri : Blinov, Berezovschi, Bartaşevici, Colomiiţu, Climaşevschi Cracicovschi, Ejevschi, A. E. Găvriliţa, Gumalic, Hamudis, Ivanov, Ivanovschi, Lomachin, Negruş, Ocuşco, Oxiutina, Potehina, Popov (arhitect), Stepancovschi, Scorodinscaia, Smolenscaia, Starcevschi, Şah, Şurighin, Şevcenco, Tarasov, Voinar, Zavarzina, Zalevschi. Membrii-corespondenţi : Davidovici, Lomjinschi, Soloviov.

Sediul Societăţei era fixat pe lângă Şcoala Comunală de Desen. In ceea ce priveşte colecţionarii basarabeni, trebuie să ne aducem aminte, că o colecţie extrem de interesantă a adunat Casso, tatăl Ministrului de Instrucţie Publice a Rusiei. Spre marele nostru regret moştenitorii lui n'au priceput însemnătatea colecţiilor şi le-au împrăştiat. Aşa că Basarabia a pierdut un muzeu de mare valoare. Tot aşa a fost împrăştiată de moştenitori şi colecţia de cărţi rare, chiar unice, a regretatului erudit Pavel Gore.

Cea mai serioasă încercare de a creia la Chişinău un muzeu artistic s'a făcut de către inginerul Drăgoiu, un mecenate notabil. El a adunat un număr foarte mare de tablouri şi sculpturi de valoare, a cumpărat la Chişinău o casă (palatul Cheşco) pentru muzeul Basarabiei „Bogdan" („Bogdan" — în onoare soţiei sale Drăgoiu, născută Bogdan).

Toate colecţiile lui Drăgoiu erau centralizate în Odessa. Revoluţia rusă şi închiderea graniţei l-au împiedicat de a transporta colecţiile la Chişinău, nici el însuşi n'a putut să ajungă în Basarabia. Colecţiile au fost anexate la muzeul Tolstoi din Odessa.

Societatea de Belle-Arte din Basarabia, după rugămintea rudelor lui Drăgoiu, a intervenit în anul 1928 pe lângă d-l Ministru Halippa pentru ca el să revie în Basarabia în scop de a duce la împlinire frumoasele sale începuturi. După câtva timp Drăgoiu a revenit în Basarabia, însă bolnav şi complect epuizat, şi a murit fără să fie în stare să-şi ducă la bun capăt ideia. In aşa mod clădirea, care trebuia să servească Artelor Frumoase, a căpătat dela moştenitorii lui Drăgoiu cu totul altă destinaţie, iar ideia înfiinţării unui mnzeu artistic în Basarabia a eşuat încă odată.

Societatea Amatorilor de Arte Plastice a organizat la Chişinău

începând dela anul 1903 şi până la anul 1910, şase expoziţii de pictură şi sculptură. La aceste expoziţii au luat parte şi pictorii ruşi: Repin, Stepan Colesnicov, Ivan Colesnicov, Ladnov, Calining, Gorenihin, Vrjeşci, Nilus, Costandi, Dvornicov, Popov, Golovin, Bogaevschi, Brodschi, Zarubin, Pimonenco, Bogdanov-Belschii,

In anul 1915 a avut loc a şaptea şi ultima expoziţie a Societăţii Amatorilor de Arte Plastice, la care au luat parte pictorii basarabeni: Blinov, Berezovschii, Ejevschi, Fiurer, Gumalic, Ivanova, Maleşevscaia, Negruş, Popov, Remmer, Smolenscaia.

Mai trebuie să cităm — în cadrul manifestărilor artistice din Chişinău — două expoziţii ale „Societăţii Expoziţiilor Ambulante" (Peredvijnuchi) în anii 1903 şi 1905 şi o expoziţie în anul 1908 a „Societăţii Pictorilor şi Sculptorilor din sudul Rusiei" (cu sediul în Odessa).

In anii 1893 - 1898 a funcţionat la Chişinău şi o şcoală particulară dd desen a lui Stepancovschi.

Intre anii 1909 şi 1910 a funcţionat şcoala particulară a lui Piscarev cu caracter de atelier de pictură bisericească.

Piscarev a activat în Basarabia ca pictor bisericesc, copiind în genere pe Vasneţov. A pictat catedrala din Bolgrad şi biserica Sf. Ilie din Chişinău. A lucrat la mai multe mănăstiri din Basarabia şi deasemenea a pictat biserica liceului de băieţi Nr. 3 (în clădirea unde se aduna Sfatul Ţării), propagând aproape exclusiv picturile lui Vasneţov din catedrala Sf. Vladimir din Chiev.

Pictori bisericeşti în Basarabia au mai fost: *Maleavin, Iu. Nesvedov, Talagaev, Cojemeaca, Prohorenco.*

Dintre pictorii basarabeni, cari au făcut o carieră artistică însemnată la Petersburg, să cităm pe:

Şelingovschi, care a ocupat un loc de onoare între pictorii ruşi, locul pe care de altfel îl păstrează şi în prezent.

Toma Răileanu, cunoscut în Rusia ca editor de reviste de artă ca „Arta Liberă" (Svobodnâm Hudojestvam) şi „Contra Curentului" („Protiv Tecenia"). S'a distins şi în pictura bisericească. A pictat catedrala ortodoxă din Varşovia (acuma dărâmată) pe piaţa saxonă. La Chişinău s'au păstrat din operile lui „Cei patru Evanghelişti" la Catedrală, cari nu sunt originale, însă bine executate.

Şah a expus la Petersburg tablouri cu subiect basarabean.

Opera lui „Hora Basarabeană“ a fost remarcată de cercurile artistice şi de societatea Petersburgului şi reprodusă în mai multe reviste ruseşti.

La Moscova s'a distins pictorul basarabean *Croitoru.*

Celebrul cântăreţ Şaleapin, în cartea lui „Suflet şi Mască“ (Duşa i Masca), vorbind despre influenţă binefăcătoare asupra sa a pictorilor din Moscova, citează cu recunoştinţă şi pe Croitoru.

Badaeva-Ghirlea, fostă elevă a lui Blinov şi V. F. Ocuşco, a lucrat şi lucrează până în prezent cu mult succes în domeniul artei decorative.

Şciusev a ajuns un arhitect renumit. A construit gara Cazan, la Moscova, mauzoleul lui Lenin, etc.

La Odessa a lucrat pictorul *Colomiiţu,* decorator la „Opera Comunală“.

Deasemenea în afară de Basarabia au lucrat pictorii şi sculptorii basarabeni : Moisei Cogan, Niuma Patlajan, Alexandru Patlajan (în America), Iutsaites, Ghitnic, Vacsman, Brazer, Caplan, Nebesov, aproape toţi foşti elevi ai Şcoalei de Desen din Chişinău.

Din acest grup Moisei Cogan şi Niuma Patlajan au ajuns vestiţi la Paris.

Moise Cogan. A studiat la München. A expus în anul 1909 la „Salon d'Automne“ la Paris, devenind imediat societar al Salonului. In anul 1912 a fost invitat ca profesor de sculptură la Veimar. Incepând dela 1913 stă la Paris, luând parte la cele mai de valoare expoziţii colective şi organizând expoziţii personale în oraşele principale ale Europei. Multe dintre lucrările lui sunt reţinute pentru muzeele Capitalelor Europene.

Niuma Patlajan, fost elev al lui Ocuşco, s'a făcut apreciat la Paris ca sculptor-portetrist. Lucrează în Franţa şi în America. A executat o serie de portrete foarte bune a scriitorilor evrei celebri, între care cel mai reuşit e portretul lui Şalom Aş

Vacsman -- tânărul sculptor basarabean de talent a studiat la Paris şi în timpul răsboiului mondial intrând ca voluntar în armata franceză a căzut la Verdun. Numele lui figurează pe placa de aur a Academiei de Belle-Arte din Paris.

Caplan şi-a câştigat faima în America. Fiind trimis de stat în Spania pentru studierea muzeelor a îmbrăţişat catolicismul şi s'a călugărit.

Dintre pictorii basarabeni, cari au lucrat în Basarabia trebue să citām pe Gumalic, Maleşevscaia, Ivanova şi Hess, toţi absolvenţ ai Academiei de Belle-Arte din Petersburg şi deasemenea pe Climaşevschi şi A. E. Gavriliţă, cari au tratat în operile lor peisagiul basarabean.

Gumalic a absolvit Academia de Belle-Arte din Petersburg, primind medalie de argint pentru studiul „Cal". Dela 1909 lucrează la Chişinău ca pictor portretist bine apreciat în societate Chişinăuană.

In timpul răsboiului mondial orice avânt artistic în Basarabia a încetat. „Societatea Amatorilor de Arte Plastice" s'a desfiinţat, iar Şcoala Comunală de Desen n'a funcţionat timp de doi ani.

După unire urma să fie rezolvată problema reorganizării grupărilor artistice potrivit cu noua situaţie din Basarabia.

Atunci, în persoana regretatului Vasile Iu Cijevschi, jurnalist, deputat în Sfatul Ţării şi vice-Primar al Municipiului Chişinău, s'a vit un mare entuziast care se interesa mult de toate chestiile privitoare la artele plastice.

In anul 1919 am fost însărcinat de Primărie să transform Şcoala Comunală de Desen într'o Şcoală Comunală de Belle-Arte pe baze noi şi conform Statutelor Şcoalelor de Belle-Arte din ţară, păstrând în acelaş timp tradiţiile specific basarabene ale şcoalei.

Cijevschi, în calitate de vice Primar şi Şef al Secţiei Culturale a Primăriei, a dat mult sprijin la reorganizarea şcoalei şi întotdeauna căuta să înlăture obstacolele, cari se iveau.

Ca director şi profesor am fost numit subsemnatul.

Au mai fost invitaţi ca profesori de obiecte practice d-nii: A. I. Baillayre-Balier şi S. G. Cogan, iar pentru obiectele teoretice d-nii: Ing. Ţiganco, Dr. Şimanovschi şi Ing. Rudi.

Dela unire încoace au absolvit această şcoală 58 elevi, dintre cari aproape 40 se perfecţionează în streinătate. Mulţi dintre ei s'au distins la Paris, Berlin, Bruxelles, Roma şi New-York. Alţii lucrează în ţară: în învăţământ, la teatre de stat în calitate de pictori-decorativi, la Institutele Grafice şi în numeroase întreprinderi industriale.

D l I. Teodorescu-Sion, Nina Arbore, Steriade, D-nii Miniştri Goga, Banu, Lapedatu, Halippa, Inculeţ şi deasemenea Nichifor Crainic, secretar general la Culte şi Arte, Munteanu-Râmnic, subsecretar de stat la Interne, General Rudeanu, comandantul militar al Basarabiei şi Al. Terziman, inspectorul artelor din Basarabia, au pus

mult bunăvoitor suflet pentru a susţine în Basarabia Şcoala modernă de Belle-Arte.

In jurul acestei şcoli s'au adunat toţi artiştii plastici basarabeni şi în anul 1921 a fost înfiinţată „Societatea de Belle-Arte din Basarabia", care funcţionează şi astăzi. Iată compunerea membrilor fondatori:

V. Cijevschi, A. Plămădeală, A. Baillayre, V. Doncev, A. Tarabuchin, V. Carmilov, A. Gavriliţa, Ş. Cogan, P. Pilschi, N. Ţiganco, C. P. Romanov, A. Calimaşevschi, O. Sucevan, Plămădeală, G. Bloc, V. Blinov, P. Potenchin, V. Şmidt, D. Remenco. Ia. Gorschi, N. Nagacevschi, L. Dobronravov-Donici, N. Alexandri, M. Nicolaevici-Petraşcu, A. Şimanovschi.

Ca Preşedinte a fost ales V. Cijevschi, în care calitate a fost până la anul 1926 inclusiv. Dela anul 1927 până în prezent subsemnatul am deosebita onoare de a fi Preşedintele acestei Societăţi.

In anul 1922 „Societatea de Belle-Arte din Basarabia" a organizat la Bucureşti o expoziţie de pictură şi sculptură a artiştilor basarabeni. Aceasta a fost p r i m a manifestare a Unirii pe teren cultural.

La Chişinău până în prezent această Societate a organizat 6 Saloane de Pictură şi Sculptură, dintre care unul, în anul 1930, cu participarea mai multor artişti de seamă din Bucureşti în scopul propagării artei române contimporane în Basarabia.

Au luat parte:

Arbore Nina, Bunescu Marius, Cuţescu-Ştorck Cecilia, Dărescu, Han Oscar, Michăilescu Corneliu, Pop Sabin (decedat), Popescu Ştefan, Şirato Francisc, Ştorck Friţ, Soroceanu Tache, Steriade Al. Jean, Teodorescu-Sion Ion.

In anul 1928 Secţia de Fotografie Artistică a Societăţii de Belle-Arte din Basarabia a organizat la Chişinău o expoziţie internaţională de fotografie artistică, prima în România.

Au participat:

România: Avachian, Chircorov, Frunzetti, Gorschi, Lalevici, Leviţchi, Maleşevschi, Ohanov, Popovschi, Rozenthal, Şleifer, Tolmacevschi.

Anglia: R. Righby.

Austria. Fanta, Karnitshnigg, Pfennigbauer, Schönwälder, Träger, Wallner.

Belgia: Harsleven, Lemmens, Paschael.

Cehoslovacia: Drtikol & Spol, Fischer, Krupka, Kautzky.

Franța: Ligey.

Germania: Gerling, Hege, Bucovici, Bauer.

Italia: Moreschi, Pirronė, Vecchi & Graziani.

Olanda: Bessenbrugge, Hooijer-Dubois M-me.

Polonia: Bulhak, Buyco, Cyrski, Huberovie, Lenkiewicz, Mierzecka, Mikolasch, Misievicz, Neuman, Rackiewicz, Roznowschi, Schor, Skladenek, Sliedzewski, Stamkiewicöwna, Switcowski, Szporek, Tyman, Turski, Zakrewski, Zdanovski.

Spania: Arissa Asmarats. J. Perez Naguera.

Suedia: Lönngvist

Statele Unite: Gibbs, Kokubin, Scara.

Canada: Mac Askill.

In primăvara anului curent, cu sprijinul d-lui Ministru Halippa şi d-lui V. P. Florov, Societatea de Belle-Arte din Basarabia a organizat cu prilejul aniversării a 15 ani dela Unire o expoziţie retrospectivă de pictură şi sculptură.

Au participat: Arionescu-Baillayre (decedată), Baillayre A., Berezovschi M., Blinov V., Bragalla N., Bulat G., Ceaicovschi N., Ceglocoff G, Cogan M., Cogan Ş., Dobroşinschi V., Doncev V., Fiurer G., Gamburd M., Gumalic N., Hess N., Ivanovschi E., Kiriacoff Th., Lupanov V., Manuilov S., Marneanschi H., Maleşevschi A., Nesvedov B., Niculin A, Plamadeală A., Saharov M. (decedat), Synadino X., Ţanco N., Ivanov V., Vanrevici S.

Artiştii-pictori şi sculptori basarabeni au ţinut întotdeauna legătură cu viaţa artistică bucureşteană participând la Salonul Oficial din Bucureşti.

Multe din operile artiştilor basarabeni au fost reţinute de Minister pentru colecţiile Statului (Doncev, Plămădeala, Baillayre, Cogan, Saharov, Kiriacoff, Luzghina-Zottoviceanu).

Deasemenea mulţi dintre basarabenii participanţii la expoziţiile Salonului Oficial au căpătat premii, burse şi călătorii în străinătate.

Trebue să constatăm însă că centrul n'a acordat niciodată suficientă luare aminte artelor plastice din Basarabia. Se simte multă nevoe de o propagandă mai intensă în favoarea artei române din provincia noastră.

Au trecut 15 ani dela Unire şi totuşi, în afară de cercul foarte restrâns din jurul Societăţei de Belle-Arte din Basarabia şi a Şcoaei Comunale de Belle Arte din Chişinău (foarte neglijată de Minister în ultimii ani), arta română nu e cunoscută populaţiei şi chiar intelectualilor din Basarabia.

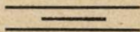
Societatea de Belle-Arte din Basarabia ar putea să facă mult în acest domeniu, dacă ar avea sprijinul moral şi material din partea statului.

Singura încercare făcută de Societatea noastră (Salonul din anul 1930 al Societăţei) de a aduce lucrările artiştilor contimporani români de valoare la Chişinău, a adus Societăţii un deficit atât de mare, că n'a mai fost deatunci în stare de a lua alte iniţiative în acest gen.

In anul 1925 Ministerul Artelor a trimis la expoziţia-târg din Chişinău mai multe tablouri de valoare artistică din colecţiile Statului. Rezultatul acestei încercări de propagandă a fost aproape nul, căci expoxiţia-târg a avut un caracter industrial-agricol şi secţia artistică a trecut aproape neobservată.

S'au făcut la Chişinău şi câteva expoziţii de către unele grupări artistice din Bucureşti (una chiar anul curent), însă nivelul artistic al acestor expoziţii era de aşa natură că impresia era extrem de nefavorabilă, neaducând nici un folos artei româneşti, ci dimpotrivă, compromiţând-o.

A. Plămădeală
Sculptor, Directorul Şcoalei Comunale de Belle-Arte din Chişinău.

M o ș i e r u l

Mari griji au năpădit pe capul lui Ion Putină de când a devenit proprietar al unui lot de 6 hectare pământ.

Din tată și bunic orășeni, n'avea decât foarte vagi cunoștințe agricole. Cine oare se naște învățat? Cine poate să știe de toate: și registratura și agricultura.

La prima leafă Ion Putină cumpără un teanc de cărți rusești și românești de specialitate: pomicultură, agricultură, horticultură, piscicultură, în fine de toate.

Și s'a apucat omul de citit, de studiat. Totdeauna preocupat de chestii agricole, Putină s'a făcut distrat: ba greșia numerile, ba trimetia hârtia greșit la alt serviciu, ba observațiile șefilor dintâi mai slabe, iar mai târziu, când greșelile se repetau mai des,—mai severe. Putină ori nu răspundea nimic și dădea din umeri, ori răspundea obraznic.

— La urma urmei ce o să-mi facă! O să mă dea afară? Atâta pagubă! Nu-mi pasă! Plec la lotul meu, îmi fac o casă, îmi fac o gospodărie și am să trăiesc mai bine ca la birou fără șefi-para șefi, f ă r ă condică de prezență și blăstămatele cele de hârtii...

Făcându-și socoteala pe o bucată de hârtie, găsea că orice ar sămăna poate să-și scoată leafa ce o primea într'un an de zile îndoit și chiar întreit.

— Să luăm spre exemplu porumbul: un kilogram de porumb se vinde pe la băcănii cu șase lei, producția unui hectar de porumb „dintele calului" este în medie de 2000 kgr. (așa scrie la carte), deci 6 ha. o să-mi dea 10.000 kgr., adică 60.000 lei. Unde-i norocul acela să am eu 60.000 lei leafă pe an! Putină uită să pună la socoteală și cheltuelile cu aratul, sămănatul, prășitul, costul semințelor, culesul, transportul până la oraș, anul bun sau prost, schimbările de preț și alte cheltueli și riscuri.

Cum a intrat în primăvară a cerut un permis de câteva zile și a plecat să-și caute „moșia", care se află în fundul județului, cam la 80 kilometri depărtare de oraș.

A mers cu automobilul până la un târguşor, acolo a stat o zi, până a găsit o căruţă să-l ducă mai departe.

Drumul lung l-a cam descurajat, mai că îi venea să se întoarcă acasă.

I s'a nemerit un căruţaş vorbăreţ şi şugubăţ, îmbrăcat în nişte sdrenţe cârpă pe cârpă, opinci rupte şi pe cap o şapcă rusească din postav albastru cu tivitură de catifea albastră — moştenire dela vre'un învăţător rus.

Căruţaşul a încercat să intre în vorbă cu Putină, însă acesta, preocupat cu grijile sale de moşier, şedea posac şi bosumflat şi n'avea chef de vorbă. Cum au intrat în cel dintâi sat, caii (nişte cai năsdrăvani!) s'au oprit ei singuri la cârciumă.

— Ia să beau eu oleacă de vin că mi s'a uscat în gât de colb! Măta nu vrei să cinsteşti? Are jipânu un vin, să-l tot bei şi nu te saturi.

— Nu, eu nu beau, răspunde Putină. Adică de ce n'aşi bea şi eu—să răsgândeşte Putină. Se dă jos din căruţă şi intră în cârciumă, aşezându-se la masa căruţaşului. După două-trei pahare i se desleagă limba şi spune căruţaşului ce treburi îl mâna tocmai în satul acela.

— Săracan de mine! Mătà vrei să-ţi strici mănuşiţele cu treburile noastre ţărăneşti? Uită-te la mine că am 60 ani şi dacă n'aşi mai câştiga oleacă parale cu cărăuşitul, zău că a-şi muri de foame. Când anul e bun n'ai preţ bun, când sânt preţuri bune nu se face pâinea, ba o secetă, ba grindină. Dar birul e bir.

Perceptorul nu vrea să ştie nimica. N'am vândut eu toate ţoalele ca să plătesc birul? Că anul trecut am avut secetă şi n'am scos nici sămânţa. Aşa dragul tatei! Mata să faci cum crezi, numai eu zic să nu cheltueşti parale de pomană. Din băieţi ţărani am văzut boieri, dar din boieri n'am văzut încă nici unul să se facă ţăran, să muncească pământul cum îl muncim noi, să îndure cât ne este dat nouă de Dumnezeu să îndurăm, tot fără folos şi bucurie.

— Ştiu eu, poate că ai şi mata dreptate. E vorba ce să fac eu cu pământul?.

— De... îl vinzi tot la un ţăran. Fiecare la locul lui, fiecare cu ale lui, după cum a lăsat Dumnezeu rânduiala pe pământ. Cinovnicul cu cinovnicia, ţăranul cu pământul. Dacă nu cei prea mult, poate că am să-l cumpăr chiar eu...

Putină clătinându-se pe picioare a eşit din cârciumă şi ajutat de căruţaş s'a trântit pe paiele din căruţă, hotărât ferm a vinde pământul cu orice preţ, scăpând de bătaie de cap.

— Bine, zice moşul. Ce să-mi bat eu capul! Să viu eu dela asfalt şi electricitate la noroiul dela ţară, la mămăliga cu ceapă, să umblu în sdrenţe şi opinci ca moşul! O, nu, nu!.

Moşul par'ca apă a băut nu vin. Soarele călduţ de primăvară, aburii vinului, ori poate faptul că l-a convins pe cuconaş să-i vândă pământul, l-a făcut pe moş să tragă un cântec bătrânesc în care se vorbea de Hotin, de arapi buzaţi, şi de căpitan Paşa.

O fi ascultând şi caiii cântecul, ori se fereau să nu trezească pe cuconaş din somn, de au pornit la pas?.

— Hei, boală hei! Că ne apucă noaptea în drum!.

Pe înserate au sosit în sat şi au tras la Primărie. Primarul, chemat de un băeţandru, s'a prezentat în grabă. Cine ştie ce „şef“ a venit dela Chişinău! Tus trei au eşit afară din sat şi primarul le-a arătat pământul.

Mahmur încă de vin, Putină întrebă pe căruţaş:

— Ei, îţi place pământul? Il ei?.

— Cât vrei mata pe el?

— Ştiu eu, cât dai?

Căruţaşul face cu ochiu, primarului.

— Ştiu eu cât să vă dau? Vedeţi că pământul nu este bun, e nisipos, am auzit că nu creşte nimic pe el.

A intrat şi Primarul în vorbă.

— De ar fi pământul bun, de, ar face el parale, dar aşa să paşti oi pe el.

Primarul i-a poftit în „casa mare“ şi la un pahar de vin s'au înţeles repede de preţ. Plătea Putină, dădea adălmaş, da vin degeaba, a mai venit şi notarul, au mai venit şi alţi câţi-va ţărani şi petrecerea s'a întins până dimineaţa.

Putină primind miişoarele nu le-a ţinut mult în pungă. Şi-a cumpărat haine noi, palton, ceasornic şi câte şi mai câte mărunţişuri. La slujbă a devenit acelaş funcţionar model: punctual, atent şi respectuos cu şefii.

Iar cărţile le-a aruncat în pod: să mai înveţe şi şoarecii agricultura.

Teodor Corjan

CRONICA

INSEMNĂRI

Dialectul moldovenesc în literatură. — In numărul trecut al revistei, colaboratorul nostru apreciat, d-l Gheorghe V. Madan a publicat o poveste populară — Povestea lui Condrea cel rău — în forma şi graiul moldovenilor din codrul Bâcului, pe vremea stăpânirii ruseşti asupra Basarabiei.

D. Ştefănică, un tânăr intelectual băştinaş, găseşte necesar să facă unele obiecţiuni cu caracter ştiinţific în marginea problemei limbei dialectale. Din spirit de obiectivitate facem loc obiecţiunilor d-sale în cele ce urmează, cu remarca necesară că nu suntem de acord cu forma în care autorul a înţeles să-şi prezinte obiecţiunile. Tonul e prea ridicat; o notă mai jos n'ar fi stricat...

A. T.

* * *

D-l Gh. Madan, îndrăgostit peste măsură de frumuseţea graiului moldovenesc, a publicat în numărul trecut al revistei noastre o povestire în dialect despre Condrea cel Rău. Cu multe sforţări (greşelile de tipar te încurcă aproape la fiecare rând) am reuşit să cetesc această legendă până la sfârşit. Mărturisesc că am rămas nedumerit. Ce-a urmărit autorul dându-ne această legendă în dialect?

A voit cu tot dinadinsul să dea putinţă şi cetitorilor să guste farmecul graiului moldovenesc? Incercarea e greşită Graiul moldovenesc cuprinde atât de variate aspecte fonetice, încât e imposibil să fie redate cu alfabetul obişnuit. D-l Madan nu cunoaşte semne diacritice pentru redarea acestor aspecte fonetice şi chiar dacă ar cunoaşte riscă să nu fie înţelese de cetitori. Intre autor şi cetitori se interpune deci imposibilitatea comunicării graiului moldovenesc dialectal. Calea de mijloc aleasă de D-l Madan mai mult diformează graiul moldovenesc decât îi arată frumuseţile.

Cetitorii necunoscători ai graiului dialectal moldovenesc vor ceti după cum e scris: *jin, faşim. mânţănim, şeri* („ci să şeri în grabă"). In realitate sunetele j, ş, n, urmate de i apar foarte melodioase în graiul Moldovenilor şi nu pot fi redate decât cu semne diacritice. Nu numai atât. Autorul nu e stăpân în întregime pe dialect şi încurcă pe alocarea forme literare alături de cele dialectale. Imperfectul indicativ la persoana a treia singular apare terminat la unele verbe în *ea*, pe când dialectul se aude în *é* ex.: *trăia* (dialectal *trăié*), *stăpânea* (dialectal *stăpâné*).

Mai scapă deasemenia şi cuvinte pur literare ex : *foarte*, *veacuri* (dialectal se aude numai *vac, vacuri*, „un vac de om").

In unele fraze ordinea cuvintelor ne aduce aminte de stilul cronicarilor. *(„şi el văzând atâtea jalnice lacrămi şi amărâti suspinuri" pag. 569).*

Graiul moldovenesc din această povestire apare oribil mutilat şi imposibil de cetit. Poate că autorul a vroit să facă folklor? Compoziţia bucăţii ne arată alături de povestirea despre Condrea cel rău şi participarea autorului.

Intenţia i-a fost de literatură, deci

Frumuseţea graiului popular reese nu atât din vocabularul dialectal şi aspectul fonetic (care e imposibil de redat), cât din tonul povestirei, ordinea cuvintelor în frază, imagini, expresii, proverbe, etc.

Incercarea D-lui Madan nu aduce folos nici dialectologiei, nici folklorului, nici literaturii.

Să-l rugăm să înceteze.

P. Ştefănucă

Arătând d-lui Madan cele scrise de d. Ştefănucă, d-sa ne-a dat spre publicare rândurile ce urmează:

Am dorit să scriu o povestire populară în graiul ţăranilor noştri basarabeni pe vremea stăpânirii ruseşti; căci dela Unire încoace acest graiu s'a îmbogăţit cu expresiuni şi cuvinte noi.

Şi astfel am scris pe *Condrea cel rău* din No. 10 al revistei „V. B.".

Am ales graiul cel mai simplu şi mai neîmpodobit.

Povestirea a eşit cu greşeli de tipar din cauza grevei de la tipografie.

Acum tânărul domn Ştefănucă afirmă că nu cunosc bine *dialectul basarabean* şi că am *mutilat oribil graiul moldovenesc*, iar *publicarea acestei povestiri nu aduce folos nici dialectologiei, nici folclorului*, nici literaturii.

. Nu pot primi fără apel această sentinţă.

De aceia rog pe Onor. Direcţiune a revistei „V. B." să supue cazul şi judecăţii domnilor profesori: Nicolae Iorga, Ovid Densuşeanu şi Mihail Sadoveanu.

Cazul e nou şi interesant.

Căci până acuma încă nimeni nu a scris într'un graiu aşa de simplu şi natural.

Şi numai după ce sentinţele de mai sus se vor fi pronunţat vom şti dacă un asemenea scris e dăunător sau ba.

In ce priveşte rugămintea cu ton de somaţie ca *să încetez*, mai nimerit ar fi fost să o adreseze revistei „V. B.", care a făcut pozna, publicând povestirea.

Gh. V. Madan

INSEMNĂRI

Cântece ţigăneşti. — O contribuţie interesantă pentru intărirea orgoliului etnic al ţiganilor în genere, constituesc cântecele ţigăneşti publicate în pagina literară a numărului de Duminică al *Universului*, de poetul I. U. Soricu. Traducerea e făcută după textul german, datorit lui R. Csaki.

Pentru cunoaşterea frumuseţilor sufleteşti ale ţiganilor—străvechi minoritari în România—strofele tălmăcite de poetul ardelean sunt cum nu se poate mai indicate. Le reproducem în cele ce urmează:

1.

Când măicuţa m'a făcut,
Flori în juru-mi au crescut
Şi s'a 'ntins la capul meu
Auritul curcubeu.

Acum bage sama bine
Cine m'o iubi pe mine
Dacă vrea ca să mă ia
Aur greu cată să-mi dea...

2.

La popa 'n bătătură
Un cârd de gâşte albe
Şi gârîie 'nţâfnate
Când mă zăresc trecând:

Mă bănuesc pe semne
Că le-aş dori friptură
Şi că această cinste
De mult le-am pus-o 'n gând...

3.

Soarele pătrunde până 'n cortul tău,
Scoală-te de-acum, scoală dragul meu.

Soarele aleargă peste munţi şi văi,
Eu rămân cu gândul tot la ochii tăi.

Cum de noaptea asta n'a ţinut un veac,
Dragostea şi dorul să mi le împac?

4.

Două coarde are draga mea vioară
După ele toată lumea 'n sat mă ştie:
Una-mi cântă dorul care mă omoară,
Alta 'mi tălmăceşte jalea mea pustie.

RECENZII

N. N. Moroşan: Cea mai frumoasă dintre „Pointes en feuille de laurier solutreennes" din România extra — carpatică. Extras din revista ştiinţifică „V. Adamachi" Nr. 2-3 Iaşi 1933. — In 1929, la localitatea In-Ponoară comuna Cuconeşti, jud. Bălţi, autorul găseşte prima „foaie de laur" solutreiană, printre năruiturile de loess, ce se suprapun terasei de 35—40 m. altitudine deasupra nivelului Prutului.

Dintr'un silex de structură fină, omogenă, de dimensiuni însemnate, cu marginile diafane, denotă o calitate superioară.

Autorul observă puncte de verniu pe acest instrument, datorite anumitor agenţi naturali şi constatate pentru prima oară în silexurile din România.

Morfologia tehnicei generale ne indică cultura artizanului solutrean şi anume a solutreenului mijlociu evoluat.

D-l N. Moroşan constată că s'au mai găsit astfel de „foi" şi'n Ungaria, Transilvania, însă nu întrec în frumuseţe „foaia de laur" de la In—Ponoară Cuconeşti. Ea e o bijuterie a pieselor solutreene rivalizând cu acele discoperite în Franţa, patria preistoriei.

Această descoperire are mare importanţă, căci probează existenta industriei solutreene mijlocii în România extră-carpatică şi indică o nouă regiune de migraţiuni ale triburilor solutreene, mărind aria lor de extindere geografică.

N. Georgescu — Tistu: Ion C. Brătianu. Acte şi cuvântări. Vol IV Publicaţiile Aşezământului cultural Ion C. Brătianu Bucureşti, 1932 pag. 409 + IV planşe. Volumul de faţă cuprinde actele şi cuvântările lui I. C. Brătianu de la 1 Mai 1878 până la 30 Aprilie 1879. Arată activitatea bogată în jurul anului care încheia războiul de independenţă. Fapt care a determinat pe autor, după cum justifică în introducere, a reproduce în întregime tratatul de pace de la Berlin, după ediţia oficială din 1878 a ministerului de externe.

Discursurile sunt reproduse aşa cum au fost rostite, păstrându-şi viociunea şi naturaleţa „fără schimbări la curgerea firească a cuvintelor". S'a intervenit numai atunci când au fost evidente greşeli de stenografie.

Volumul prezintă multă ordine în cronologia evenementelor, deşi de o muncă migăloasă.

El va fi cu uşurinţă utilizat de istoricii care vor căuta să evidenţieze personalitatea lui I. C. Brătianu. Autorul, care-i cunoaşte din acest bogat material activitatea neobosită, îl caracterizează în introducerea ce o face volumului, în câteva trăsături bine prinse.

Marele bărbat politic nu se lăsa doborît de împrejurările grele ce un războí i le scoate în cale, avea un caracter tenace. Era preocupat, după cum se vede din nenumăratele sale acte, de a pune cele mai solide temelii acestui stat, îngrijindu-se deopotrivă de fabricele de postav, de arme, ca şi de acordurile de cale ferată cu Ungaria sau casa de pensiuni a funcţionarilor.

Multă grijă arăta în participarea Românilor la Congresul din Berlin, unde se aduceau în discuţie chestiuni atât de importante pentru patria sa — schimbarea Basarabiei de sud cu Dobrogea.

S'a împotrivit cu îndârjire şi a justificat indignarea în Parlamentul român, care-i cerea explicaţii: „şi n'am voit să ne facem vânzători ai pământului străbunilor noştri — banii îi fac oamenii vrednici, dar pământul strămoşesc nu se poate face" (pag. VII). Schimbul s'a făcut, fără însă să fi cedat formal drepturile noastre asupra acestui ţinut.

Totuşi simţul practic al primului ministru „il făcea să evidenţieze şi unele avantagii economice şi motive istorice, care ne legau şi de Dobrogea ce o primisem în schimbul Basarabiei, cerută cu îndârjire de Ruşi.

In chestiunea revizuirii art. 7 din Constitutie, prin care Congresul ne impunea încetăţenirea Evreilor, care

au luptat în 1877, I. C. Brătianu dorea ca poporul român întreg şi unit să-şi spuie cuvântul său.

Tot aşa a fost însufleţit de problema agrară. Socotea mica proprietate ca bază a consolidării ţării.

Era preocupat şi de o lege care trebuia să asigure păstrarea pământurilor date ţaranilor.

Principiile de împroprietărire au prins adânc şi s'au dezvoltat treptat pentru a se înfăptui pe deplin în timpul marelui război

I. C. Brătianu iubea deopotrivă Moldova ca şi Muntenia. El privea trecutul şi prezentul ţării cu ochii unui istoric obiectiv. Era loial şi drept, mândru şi demn, fără a fi orgolios. Ştia prin purtarea şi capacitatea sa să-şi atragă admiraţia acelor ce l-au cunoscut şi va fi admirat de toţi cei ce-l vor găsi în paginele de istorie naţională, în rândul marilor luptători şi oameni politici, care au pus bazele României de azi.

Volumul e prevăzut cu un indice alfabetic, lucrat de d. C. Grecescu şi 4 planşe interesante, între care o telegramă cifrată de la I. C. Brătianu.

D-l Georgescu-Tistu a adus prin publicarea acestui material un mare serviciu istoricilor, care vor utiliza cu uşurinţă evenementele unui an din trecutul frământărilor politice, de sub glorioasa domnie a lui Carol I

Constanţa Dimitriu, profes.

Panait Cerna, de Lucian Petrescu Institutul de arte grafice şi editură „Glasul Bucovinei" din Cernăuţi a dat la iveală zilele acestea studiul d-lui Lucian Popescu despre viaţa şi opera poetului Panait Cerna. Lucrarea a fost mai întâi publicată în Analele Dobrogei în cursul anilor 1932-1933. Broşura cuprinde 54 pagini şi este parcelată în capitole: *viaţa lui Panait Cerna*, *opera lui P. Cerna*, *P Cerna critic*, *Cerna filozof*, toate armate de un index al bibliografiilor utilizate şi neutilizate. Neutilizarea unora din bibliografiile menţionate, autorul o explică prin faptul că a analizat opera lui Cerna în mod personal.

La sfârşitul broşurii se află anexate câteva poezii şi cugetări necunoscute de Panait Cerna.

Lucrarea d-lui Petrescu despre Cerna are însuşiri apreciabile din punct de vedere bibliografic şi critic. Viaţa lui Cerna este descrisă în linii sumare, dar precise, dovedind o cunoaştere intimă din partea autorului a scrierilor despre poetul dobrogean.

Analizând critic opera poetică a lui Cerna, d. Petrescu ajunge la concluzia că partea poezei lui Cerna are două feţe: *una pesimistă*, formată din materialul brut poetic de inspiraţie, ca fond; *alta optimistă*, prin reacţionismul său, ca formă. Forma formează originalitatea poeziei lui Cerna, conclude autorul.

Din punct de vedere afectiv, autorul împarte poezia lui Cerna în două ramuri distincte: lirismul propriu zis şi poezia patriotică şi socială.

Bogate menţiuni critice urmate de dese citate din poeziile lui Cerna tind să demonstreze veracitatea categorisirilor făcute de autor.

Statistica neamurilor în România. — Buletinu demografic pe luna Octombrie cuprinde prima statistică pe neamuri.

In ultimul său număr, *Buletinul Demogrcfic al României* introduce o nouă tabelă de importanţă deosebită: *născuţii-vii şi decesele pe neamuri.*

Publicarea regulată a acestor date, va da o excelentă putinţă de control oricărui cercetător, astfel încât statistica demografică românească va eşi definitiv din atmosfera în care se află până aci, în ce priveşte cunoaşterea fenomenelor demografice pe neamuri.

Această tabelă este o inovaţiune în publicaţiile statistice de ccest fel şi ea va satisface şi pe aceia care au încercat să determine Statul, în care trăesc minorităţi etnice, la respectarea condiţiunilor impuse de Societatea Naţiunilor.

Analiza acestor date nu se va putea face decât de către specialişti probi şi fără prejudicăţi. Nu există nici o îndoială asupra opiniei lor, după cum se pot prevedea şi criticile acelora cari—cu sau fără competenţă, dar cu o lipsă de obiectivitate impusă până la părtinire—îşi vor face o datorie pe care socotesc ei, că le-o impune interesul lor patriotic.

Criteriile de determinarea neamului a rămas cel utilizat în recănsământul general al populaţiei din 1930, adică declaraţia formală a cetăţeanului, metodă care a dat rezultate excelente în ţara noastră, întrucât manifestarea liberă a conştiinţei de neam, garantează, mai bine decât oricare altă metodă, exactitatea înregistrărilor.

In ceace priveşte datele demografice pe luna Iunie 1933, tabloul de mai jos dă cifrele principale în comparaţie cu cele ale lunei corespunzătoare din anul precedent.

	Luna Iunie 1933	Luna Iunie 1932
La 1000 locuitori:		
Natalitate	31,6	35,2
Mortalitate	16,7	17,0
Excedent natural	14,9	18,2
Căsătoriţi	10,7	11,5
La 100 Căsătoriţi		
Divorţuri	3,8	7,0
La 100 născuţi-vii		
Născuţi-morţi	2,2	1,8
Decese sub un an	15,5	14,7

Ca şi în luna precedentă, mişcaree populaţiei din luna Iunie se prezintă printr'o însemnată scădere a natalităţii şi a excedentului natural şi printr'o abia perceptibilă scădere a mortalităţii generale.

Dar mai presus de toate, mişcarea populaţiei din luna Iunie 1933 se caracterizează prin creşterea numărului născuţilor morţi şi a deceselor sub un an. Aceasta cu deosebire în mediul rural, întrucât la oraşe mortalitatea infantilă a scăzut simţitor.

Un fapt important care trebue reevat este *deplasarea deceselor de vârstă neîmplinită* — copii şi adulţi sub 45 ani *asupra vârstei mai înaintate*. Acest fapt se datorează în mare măsură scăderii natalităţii din ultimii ani, dar denotă şi o îmbunătăţire simţitoare a condiţiunilor de viaţă în ţara noastră.

Comparând situaţia deceselor pe grupe de vârstă în Iunie 1933 şi 1932 se obţin următoarele proporţii:

Vârsta	Proporţii % 1933	Proporţii % 1932
Total	100,0%	100,0%
Sub un an	29,4%	30,5%
1— 4 ani	9,9%	11,7%
5—14 „	5,9%	6,2%
15—44 „	17,4%	17,9%
45—64 „	14,8%	13,6%
65 ani şi peste	22,6%	20,1%
Necunoscută	0,0%	0,0%

Privitor la *cauzele de deces*, se remarcă înmulţirea cazurilor de febră tifoidă, tuse convulsivă, cancer, pelagră şi boliie cordului şi reducerea scarlatinei, tuberculozei, diareii sub un an şi a debilităţii congenitale.

Mişcarea populaţiei *pe neamuri*, prezintă următoarele proporţii:

Neamuri	Născuţi vii	Decese
Total	100,0%	100,0%
Români	78,8%	75,7%
Unguri	4,9%	6,7%
Germani	2,4%	3,6%
Evrei	1,9%	2,3%
Ruşi, Ucrainieni	5,2%	5,0%
Alţii	6,8%	6,7%

O analiză amănunţită a datelor de mai sus nu se poate face decât după terminarea lucrărilor recensământului general al populaţiei din 1930, când se va cunoaşte proporţia exactă a fiecărei minorităţi. Totuşi o concluzie sumară se impune din tabloul acesta: Românii şi Ruşii-Ucrainieni dau o proporţie mai mare de născuţi decât decese, pe când Ungurii, Germanii şi Evreii prezintă o proporţie mult mai urcată la decese decât la naşteri.

Dacă acest fenomen se va păstra constant pentru un timp mai indelungat, cosecinţele vor fi de mare insemnătate pentru neamurile mai sus amintite.

REVISTE

Izvoraşul. — Din grija a doui oameni de bine, d-na Olimpia G. Dumitrescu şi pr. G Dumitrescu Bistriţa. continua să apară cu o vrednică de admirat stăruinţă, revista „Izvoraşul" intr'un colţ uitat de ţara românească, la Bistriţa—Mehedinţi. Inchinată muzicei populare, artei naţionale şi folclorului, revista Izvoraşul îşi îndeplineşte sârguincios menirea publicând număr cu număr un material bogat şi variat, care poate sluji nu numai poporului dela sate ci şi intelectualilor.

Sub înfăţişarea ei modestă, impusă de rigorile greutăţilor materiale, revista aceasta ascunde în fiecare număr o comoară de frumuseţi din viaţa satelor noastre. Ultimele numere 7, 8 şi 9, primite la redacţie, dovedesc că „Izvoraşul" a rămas, cela ce a fost necontenit in decursul celor 12 ani de când există: o tipăritură, îngrijită, stătoasă şi neinveninată de duhurile străine culturii, cari au inceput să pătrundă în satele româneşti electoralizate,ca să zicem aşa.

BIBLIOGRAFII

„Poporul Românesc" anul al II-lea, Nr. 18, cuprinde numeroase articole şi sfaturi îndrumătoare, semnate de dd.: N. Batzaria. I. Agârbiceanu, Dr I. Gheorghiu, I. Gr. Oprişan, I. Antonovici, Dr. C. Samson, Gh. Vagmistru, C. L. Hristea. I. Mihailescu, C. Lozincă, V. Lovinescu, ş a. — Patru pagini cu ştiri felurite din ţară şi lumea întreagă, încheie numărul. Ilustraţii istorice şi vederi.

„Cultura poporului", revistă lunară Nr. 7-8-9, cu următorul sumar: O şcoală ideală, Gh. Bujoreanu; In patria lui Comenius, Cezar Petrescu; Şcoala şi sărăcia. N. Ţane; Reguli ortografice, Gh. Ştefănescu; Salcâmii (poezie), Alfred Tibereanu; Chipuri şi icoane Basarabene, Emilia Zotta; Vorbeşte Palanca, Boris Malski; Concursurile de vară dela Sibiu, D. Antohi; Amurg Marin (poezie). V. Hondrilă; Psihologia sexelor, Otto Weininger; Răbdarea (poezie), Preot Zaharia Rusu; „Casa de odihnă" din Budachi, Mircea Ispir; Sanatoriul Asoc. Generale. Lazăr Ştef-D-viţa;

„Luminătorul", revista bisericii din Basarabia cu următorul cuprins: Despre bisericile vechi, (adresa on. Minister al Instrucţiunii şi Cultelor nr. 961); Despre colportajul de cărţi sectare, (adresa ministerului de Interne nr. 12380/A din 7 Octombrie 1933); Mişcarea în clerul Arhiepiscopiei Chişinău; Certificatele mitricale.

Partea neoficială: Consideraţiuni asupra raporturilor dintre Stat şi Biserică, prof. N. Popescu-Prahova; Viaţa Domnului nostru Isus Hristos (poezie). pr. A. Luţcan; Soiurile predicii de Arhim. Scriban; Toamna (poezie) de pr. Simion Mihnevici; Individualitate,—personalitate. Pr. Visarion Popovici; Noul Testament (poezie) de pr. Petru Iacubovschi; „Oastea Domnului"—în faţa criticei — bîrfelei, de pr. Vl. Popovici; Din viaţa aviaţiei de Pr. V. Guma; Intâmpinarea Mitropolitului de Pr. V. Guma; Din revistele bisericeşti greceşti, de Petre Costantinidi; Cronica Internă, de Pr. P.G; Cronica externă, de Pr. P. G. şi N. Ioniţă;

Tărănismul, director Ion Mihalache, cu un interesant material politic, cultural, social şi de polemică semnat de d-nii Ion Băleanu, Monescu, Trubaduru, Gh. I. Breazu, etc.

Preţul unui număr 3 lei.

TIPOGRAFIA „TIPARUL MOLDOVENESC"
CHIŞINĂU, STR. PRINCIPELE NICOLAE Nr. 25

APEL

Repetăm apelul nostru din luna trecută și rugăm pe abonați noștri, cari nici până în prezent nu s'au pus în curent cu plata, să grăbească a ne trimite sumele datorate pe anul 1932.

Abonamentul la revistă este numai de 120, deci accesibil și pentru pungile cele mai modeste.

Toată stăruința noastră este de prisos și nu vom putea ține aprinsă pe meleagurile noastre această făclie, dacă sprijinitorii ei, abonații, nu-și vor face datoria de a-și achita abonamentele.

Cu începere din luna următoare se va înceta trimiterea revistei celor ce nu-și vor fi achitat abonamentul pe anul trecut, afară de acei ce ne vor scrie să li se continue a trimite revistei și vor arăta termenul înăuntrul căruia își vor achita abonamentele.

Credem că aceasta este ultima rugăminte ce-o facem și nu va mai fi nevoe să revenim.

Cu toată stima.

AD-ȚIA REVISTEI

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B."

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi lei 500.

Preţul 15 lei